

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ-ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

Ἀρχισυντάκτης : Ἀριστείδης Κ. Οἰκονόμος

Διαγόρος παρ' ἅπασιν τοῖς ἐν Ἀθήναις Δικαστηρίοις,
Ὑφηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΤΟΜΟΣ 7^{ος} — ΕΤΟΣ 7^{ον}

1879 — 1880

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἐ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 41.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΑΝΑΔΑΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΟΡΕΩΝ.

Οί μεγάλοι όρεινοί όγκοι, τοὺς ὁποίους βλέπει τις γυμνοὺς καὶ ὡς σημεῖα γεωγραφικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπότομα, ἔχουσιν ἄρμονικωτέραν ἐν τῇ ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ ἀποστολήν. Ἡ ἄγονος ἐπιφάνειά των δὲν ὑπῆρξεν εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἄγονος. Ἐν ἀπωτάτοις τοῦ παρελθόντος χρόνοις τὰ σήμερον ξηρὰ καὶ ἀπόκρημνα βουνὰ ἦσαν κατάφυτα καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν χῶμα ἔδιδε ἄλλην εἰς τὰ ὑψώματα τῆς γῆς εἰκόνα. Ἀλλ' ἔρχεται μία γενεὰ τῆς ὁποίας τὸ πῦρ καὶ ὁ πέλεκυς ἀραιώνει τὰς παρθενικὰς τῶν δασῶν περιφερείας, ἵνα τὴν διαδεχθῆ ἄλλη, ἣτις εἰσάγει τὴν ἐρήμωσιν· τοιοῦτοτρόπως δὲ ἡ βλάστησις τῆς φύσεως περιορίζεται καὶ μετ' αὐτῆς ἡ μεγάλη τοῦ πλανήτου ζωὴ ἐλαττοῦται. Τοιαῦται εἶναι αἱ τύχαι τῶν ἀρχαίων δασῶν, ἐν δυσὶ λέξεσιν. Ὑπολείπεται εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμὸν ἵνα ἐπουλώσῃ τὰς βαθείας τοῦ ἀρχαιοτέρου πληγὰς, ἀναλαμβάνων τὸ μέγα ζήτημα τῆς ἀναδασώσεως τῶν ὄρέων.

Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν πολλὰ ἐγένοντο βήματα πρὸς τὸν εὐρὺν τοῦτον σκοπὸν. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην (1860) ἀνήκει ἡ μεγάλη ἐν Γαλλίᾳ ἐπιχείρησις τῆς ἀναδασώσεως τῶν ὄρέων, περὶ τῆς νομοθετικῆς παρασκευῆς τῆς ὁποίας ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις ἐπραγματεύθη κατὰ Ἰούνιον 1876 (φυλ. 40 σελ. 170). Ἡ σχετικὴ κίνησις τῶν πνευμάτων ἐξεδηλώθη ἀπανταχοῦ. Ἦδη κατὰ

τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τῆς Βιέννης ἐν ἔτει 1873 συνεκροτήθη διεθνὲς δασονομικὸν Συνέδριον, τὸ ὁποῖον διετύπωσε τὴν εὐχὴν, ἵνα αἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης ἐμποδίσωσι τὴν περαιτέρω καταστροφὴν τῶν δασῶν καὶ διενεργήσωσι τὴν ἀναδάσωσιν τῶν ὄρεινῶν περιφερειῶν. Ἡ ἰδέα αὕτη εἰσεχώρησεν ἀπανταχοῦ ὡς ἐθνικὴ ἀνάγκη πρώτης τάξεως. Μελέται εἰδικαὶ κατεβλήθησαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐν ταῖς μᾶλλον ἀπ' ἀλλήλων μεμακρυσμέναις χώραις, ὑπὸ τὴν μεγαλειτέραν ποικιλίαν τῶν τοπικῶν περιστάσεων. Οἱ δὲ πεφωτισμένοι πολῖται ἐν ταῖς συναθροίσεσι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ρεύματος τῆς πρὸς ἀναδάσωσιν τῆς ἐρήμωμένης γῆς ὅλοῦν ἀναπτυσσομένης κοινῆς γνώμης.

Ἡ ὀργανισθεῖσα τῷ 1875 ἐπιτροπὴ τῶν Αὐστριακῶν μηχανικῶν ἐβεβαίωσε τὰς καταστρεπτικὰς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ὕδατος συνεπείας τῆς ἐλαττώσεως τῶν δασῶν. Εἰς ταύτην ἀνάγονται ὄχι μόνον αἱ ὑπερχειλίσεις τῶν ποταμῶν καὶ αἱ πλημμύραι ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ ἡ προχωροῦσα ἐπὶ μεγίστη ζημίᾳ τῆς ποταμοπλοίας καὶ τῆς γεωργίας ἐλάττωσις τοῦ ὕδατινου ὄγκου τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Ρήνου, τῆς Ἑλβας κλπ.

Ἡ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συστηθεῖσα ἐν Ἑλβετία ἐταιρία δασοκαλλιεργείας ἀσχολεῖται ἀνεנדότως εἰς τὴν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ διάδοσιν τῆς ἰδέας τῆς ἀναδάσωσης τῶν ἀπογυμνωθεισῶν ὄρεινῶν κλιτύων, ὅπως προλαμβάνωνται αἱ κρημνίσεις τῶν γαιῶν καὶ τῶν χιόνων καὶ αἱ πλημμύραι τῶν ὑδάτων. Ὑπῆρξε τοιαύτη ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἰδέας, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλβετίας ἀνεφάνησαν θερμοὶ ὑπερασπισταὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀναδάσωσης, ἐξεδόθησαν ἀλλεπάλληλοι συγγραφαὶ καὶ συνέστησαν κληροδοτήματα ὡς π. χ. τὸ τοῦ Ascher, ὅστις μέγα μέρος τῆς περιουσίας του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν πατρίδα του πρὸς ἀναδάσωσιν τῶν πτωχοτέρων κατὰ τὰς Ἄλπεις περιφερειῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κληροδοτημάτων τούτων δὲν ἐβράδυνε, διότι ἐν ἀνα-

λόγῳ χρονικῷ διαστήματι ἐσχηματίσθησαν δύο δάση ἐν τοῖς καντονίοις Grisons καὶ Uri, ἐδασώθησαν δὲ καὶ δύο γυμνά ὄρη τοῦ Valais. Τοιαῦτα ἔργα καὶ ἐν γένει ἡ ὅλη ἐπὶ τῆς Ἄλπειου ἀναδάσωσης πρακτικὴ ἐνέργεια ἀνήκουσιν εἰς τὸ τελεσιουργὸν πνεῦμα τῆς Ἑλβετικῆς Δημοκρατίας, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς εὔρε τὸν τρόπον νὰ συνδυάσῃ τὰς ἰδέας καὶ τὰ συμφέροντά του πρὸς τὴν αὐστηροτέραν δασικὴν νομοθεσίαν (22 Ἰουλίου 1877).

Κατὰ τὸ 1874 ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὠργάνισεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀναδάσωσης εὐρυτάτην διοικητικὴν παρὰ τοῖς ξένοις τόποις ἔρευναν, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας τόσον συστηματικῶς ἐπιζητεῖ ἐφ' ὅλων τῶν μεγάλων περιπτώσεων ὁ Ἀγγλικὸς τῆς πολιτείας ὀργανισμὸς. Εἰς τρία ἰδίως θέματα περιστρέφετο ἡ ἔρευνα αὕτη, ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως τῶν δασῶν, ἐπὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν δασῶν πρὸς τὸ κλίμα, τὰς βροχὰς, τὰς πλημμύρας, τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν, καὶ ἐπὶ τῶν ληφθέντων μέτρων εἰς ἀναδάσωσιν τῶν ὄρων. Εἰδικαὶ ἐφαρμογῆς μελέται ἀνεπτύχθησαν ἐν τῷ Ἀκρωτηρίῳ τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, τῆς ὁποίας αἱ δασικαὶ περιφέρειαι εἶχον ὑποστῆ σημαντικωτάτην ἐρήμωσιν. Ἡ κυβερνητικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος λειτουργία ἀποτελεῖ περισπούδαστον ἐξαίρεσιν εἰς τὴν ἀποκεντρωτικὴν τῶν Ἀγγλικῶν θεσμῶν ἀρχήν. Δὲν περιορίσθη δὲ εἰς τὴν προστασίαν τῶν δασῶν ἀλλ' ἐξεστάθη καὶ εἰς δασοφυτείας μεγάλων ὄρεινῶν ἐκτάσεων. Οὕτως ἐδασοφύτευσεν ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐν μὲν τῇ Βεγγάλῃ 3 1)2 ἑκατομ. στρεμμάτων, ἐν δὲ τῇ Βομβάῃ δρῦς ἰθαγενεῖς εἰς ὁμοίαν περίπου ἑκτασιν. Μεγάλῃ ἐν γένει ἀποδίδεται κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους προσοχὴ ἐν τῇ Ἰνδικῇ χερσονήσῳ εἰς τὴν φυσικὴν μεταξὺ δασῶν καὶ ὑδάτων ἄρμονίαν, ἣτις τόσῃ ἐπιρροὴν ἀσχεῖ ἐπὶ τῆς κανονικότητος τῶν βροχῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς γεωργίας, σχετικῶς πρὸς τὴν μάστιγα τοῦ λιμοῦ τοῦ δεκατίζοντος περιοδικῶς τὸ μέρος τοῦτο τῆς παλαιᾶς οἰκουμένης.

Ἐν Ἰσπανίᾳ τὸ ζήτημα τῆς ἀναδασώσεως, μετὰ τὴν ἀμέτρον ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις κατανόλωσιν τῶν δασικῶν τῆς χώρας προμηθειῶν, ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν σφαῖραν τῶν εὐρυτάτων κοινωνιολογικῶν προβλημάτων. Τοιούτοτρόπως ὁ νόμος τῆς 11 Ἰουλίου 1877 προνοεῖ περὶ τῆς ἀναδασώσεως τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ ἔθνος γυμνῶν δασικῶν περιφερειῶν, ἐπιβάλλει εἰς τοὺς δήμους εἰδικὸν φόρον 10 τοῖς 0)0 ἐφ' ὅλων τῶν δασικῶν προϊόντων πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῶν δημοτικῶν δασῶν, καὶ ὑποβοηθεῖ τὸν σχηματισμὸν ἑταιριῶν εἰς δημιουργίαν δασῶν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ὑπαρχόντων.

Ὁ Ἰταλικὸς νόμος τῆς 20 Ἰουλίου 1877 εἶναι κατὰ πολὺ τελειότερος τοῦ Ἰσπανικοῦ διὰ πάσης τῶν ὀρισμῶν ἀκριβείας καὶ δι' αὐστηροῦ τῶν ἀναγκαίων ποινικῶν διατάξεων κύρους. Ἐν γένει ὁ Ἰταλικὸς νόμος παρέχει εἰς τὴν κυβέρνησιν, τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸν δῆμον τὸ δικαίωμα τῆς λόγω δημοσίας ὠφελείας ἀπαλλοτριώσεως τῶν γαιῶν ἐφ' ἧν ἀπαιτεῖται νὰ ἐνεργηθῶσιν ἀναδασωτικὰ ἔργα. Ὁργανίσθη δασονομικὴ Ἐπιτροπὴ, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τῶν δαπάναις τῆς κυβερνήσεως, τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ δήμου ἐκτελουμένων ἔργων, καὶ ἡ καθοδήγησις τῶν ιδιωτῶν ὡς πρὸς τὴν φύσιν, τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὴν προθεσμίαν τῶν ἀμυντικῶν κατασκευῶν, τὰς ὁποίας διατάσσει ἵνα ἐνεργήσωσιν οὗτοι ἐντὸς τῶν γαιῶν των. Ἐὰν οἱ ιδιωτὰ ἀμελήσωσι, ἀρχεται ἡ λειτουργία τοῦ θεσμοῦ τῆς λόγω κοινῆς ὠφελείας ἀπαλλοτριώσεως τῶν ἀναγκαίων γαιῶν. Περὶ πλεόν οἱ ἐνδιαφερόμενοι γαιοκτῆται, ἐνίοτε κατὰ βούλησιν καὶ ἐνίοτε καθ' ὑποχρέωσιν, ἀποτελοῦσιν ἑταιριστικὰς ἐνώσεις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναδασώσεως καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν δικαιωμάτων των. Εἰς τοὺς ἐνιαυσίους ἐν τούτοις δημοσίους προϋπολογισμοὺς ἀνήκει ὁ ὀρισμὸς τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν ποσοτήτων εἰς ἀγορὰν γυμνῶν δασικῶν περιφερειῶν, αἵτινες οὕτω παραδίδονται εἰς τὴν δασονομικὴν Ἐπιτροπὴν εἴτε πρὸς

μεταπώλησιν εἴτε πρὸς παραχώρησιν, κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐπὶ σκοπῷ τῆς κεκανονισμένης ἀναδασώσεως.

Αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τοῦ 1874 ἔστρεψαν ἔντονον προσοχὴν πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀναδασώσεως τῆς χώρας. Ἡ ὀμοσπονδιακὴ κυβέρνησις ἐπεφόρτισε τὸν Lowille νὰ μελετήσῃ τὰ ἀποτελεσματικώτερα τῶν μέσων τῶν πρὸς συντήρησιν καὶ ἀναβίωσιν τῶν δασῶν, τὴν ἐπιρροὴν τῶν δασῶν ὑπὸ κλιματικὴν ἔποψιν, καὶ τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἔλαβον αἱ διάφοροι ἐπικράτειαι ὅσον ἀφορᾷ τὴν συντήρησιν, τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀναφύτευσιν τῶν δασῶν. Μεθ' ὅλον δὲ τὸ ἀπόλυτον κύρος τῆς ἀρχῆς τῆς ιδιοκτησίας, ἤρχισεν ἐν τῇ μεγάλῃ Δημοκρατίᾳ τῆς Ἀμερικῆς νὰ ἀναπτύσσεται ἡ ἰδέα ὅτι πρέπει ἡ ἀρχὴ αὕτη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸ μέγα κοινωνικὸν συμφέρον τῆς δασικῆς τοῦ τόπου προμηθείας. Τοιούτοτρόπως ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κατὰ τὴν 18 Δεκεμβρίου 1877 ἔλεγε πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων, «οἱ δασονομικοὶ κώδικες τῆς Ἑυρώπης εἶναι πλήρεις ἐνδιαφέροντος καὶ λίαν διδακτικοί, διότι διδάσκουσιν ἡμᾶς μέχρι ποίου σημείου τὸ δημόσιον συμφέρον δύναται νὰ ἐπιβάληται εἰς τὰς κυβερνήσεις, τὸ χρέος νὰ θέσωσιν αὐταὶ ὅρια εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς ἰδιώτας δασικῶν γαιοκτησιῶν, ἐνισχυόμεναι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, περὶ τὴν ἐνάσκησιν τῶν δημοσίων δικαίων, ἐπὶ τῶν μεγάλων τῆς ἐθνικῆς γῆς ἐκτάσεων.» Αἱ ἰδέαι αὗται τῆς δημοκρατικῆς ὀμοσπονδίας παρέχουσι γενικωτάτην τοῦ δασικοῦ ζητήματος ἔννοιαν.

ΠΕΡΙ ΙΣΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ,
Α΄,

Ἡ κοινωνικότης εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν τῶν πρωτί-
στων χαρακτηριστικῶν τῆς λογικῆς αὐτοῦ φύσεως. ἄμε-
σος δὲ αὐτῆς συνέπεια ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἀδελφότης, δι'
ἧς ἀποκαθίσταται, μεταξὺ τῶν καθ' ἕκαστα μελῶν τῆς
κοινωνίας, ἐδραία βᾶσις πρὸς ἐπίτευξιν τῆς σκοπούμενης
εὐημερίας. Κατὰ τὸν Πλάτωνα, οἷαν σχέσιν καὶ ἀναφορὰν
ἔχει τὸ ἀνθρώπινον σῶμα πρὸς τὰ μέλη καὶ ὄργανα αὐτοῦ,
τοιαύτην ἔχει καὶ ἡ κοινωνία πρὸς τὰ μέλη αὐτῆς, διὸ
καὶ παρίσταται ἡ μὲν κοινωνία, ὡς ζῶον με πολλὰς κε-
φαλάς, ἡ δὲ πολιτεία ὡς ἄνθρωπος ἐν μεγαλογραφίᾳ. Ὁ
δὲ Ρουσσὸς ἐχαρακτήρισεν αὐτὴν ἐκφραστικώτερον παρο-
μοιώσας τὴν μὲν κεφαλὴν πρὸς τὴν κυριαρχίαν, τὸν δ'
ἐγκέφαλον πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα, τὰς δὲ αἰσθή-
σεις πρὸς τοὺς δικαστὰς, τὸ στόμα καὶ τὸν στόμαχον πρὸς
τὴν γεωργίαν, βιομηχανίαν καὶ ἐμπορίαν, τὸ δὲ αἷμα καὶ
τὴν καρδίαν πρὸς τὰ οικονομικὰ, καὶ τὰ μέλη πρὸς τοὺς
πολίτας τοὺς κινουντας τὴν μηχανήν.

Οὕτω λοιπὸν τὴν ἀναγκαίαν βᾶσιν τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν
ἀποτελεῖ ὁ ἐν κοινωνίᾳ συνεταιρισμὸς μετὰ τῆς ἀλληλεγγύ-
της. Ἡ συγκέντρωσις ἀφ' ἑνὸς ἀναπληροῖ τὴν φυσικὴν
ἀνεπάρκειαν τῶν προσωπικῶν δυνάμεων, ὁ σύνδεσμος δ'
ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ κοινότης τῶν συμφερόντων ἀποτελεῖ τὴν
ἠθικὴν ἐνότητα. Καθὼς δὲ ἐν σύνολον ἐκ πολλῶν σωμά-
των συγκείμενον, π. χ. τὸ πλανητικὸν σύστημα, δὲν δύνα-
ται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ κέντρου βαρύτητος, οὕτω καὶ ἡ ἀνθρώ-
πινος κοινωνία προϋποθέτει παρόμοιον τινὰ νόμον συγκρα-
τοῦντα τὸ ἐκ πολλῶν μελῶν συγκείμενον ὅλον αὐτῆς.

Ὁ κοινὸς οὗτος τῆς ἀρμονικῆς κινήσεως παντὸς παλυ-
μελοῦς σώματος θεμελιώδης νόμος εἶναι εἰς τὴν κοινωνίαν
ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων,

ὅπερ ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη ἣτις πρέπει νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὰς
σχέσεις τῶν ἀτόμων πρὸς ἀλλήλα καὶ ἐκάστου πρὸς τὸ
ὅλον. Ἐὰν ὑποθέσωμεν συνάθροισιν ἀνθρώπων ἄνευ δι-
καιοσύνης, ἦτοι ἄνευ νόμου βαρύτητος, ἕκαστος αὐτῶν,
ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἰδίας δυνάμεως ἢ ἐγωϊστικῆς θελή-
σεως, ἤθελε τρέπεσθαι πρὸς τὴν ἐκλεχθεῖσαν διάφορον ἢ
αὐθαίρετον διεύθυνσιν, καὶ τότε, παυσάσης τῆς ἐνότητος
καὶ τῆς κανονικῆς κινήσεως, τὰ μέλη ὡς ξένα πρὸς ἀλ-
ληλα, καὶ ἀνεξάρτητα ἐκ τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος ἢ
κατὰ παράβασιν αὐτοῦ δράττοντα, ἤθελον ἐπιφέρει ἀνα-
ποφεύκτως τὴν διατάραξιν καὶ διάλυσιν τοῦ ὅλου.

Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ συμ-
πληρώσῃ τὸν ἐκ φύσεως προορισμὸν του, εἰμὴ ἐὰν συμ-
βιοῖ ἐν κοινωνίᾳ διεπομένη ὑπὸ ἰσορροπίας τῶν καθηκόν-
των καὶ δικαιωμάτων. Ἄλλως τε δὲ τὰς αὐτὰς ἔχοντες
ἀνάγκας, ἐκ τοῦ αὐτοῦ χόδου παραχθέντες, καὶ ἐκ τῶν
αὐτῶν λόγων ἐν κοινωνίᾳ συνελθόντες, δικαιούμεθα καὶ
ὀφείλομεν νὰ ζῶμεν ἴσοι, ἐνώπιον τῶν κοινῶν εἰς πάντας
νόμων τῆς φύσεως. «Ὁμολογουμένως τῆ φύσει
ζῆν, λέγει Ζήνων ὁ Κιτιεὺς, τοῦτο ἐστὶ κατ' ἀρετὴν
ζῆν, οὐδὲν ἐνεργοῦντας ὧν εἴωθεν ἀπαγορεύειν
ὁ κοινὸς νόμος, ὅπερ ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος.»

Εἶναι δὲ τοσοῦτον φυσικὴ ἢ ἰδέα τῆς ἰσότητος, ὥστε
ἀποτελεῖ ἐν τῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς ὑπάρξεως
ἡμῶν. διὸ καὶ παρετηρήθη ὅτι ἡ ἀνθρωπότης πάντοτε
ἐπευφήμησεν εἰς τὴν προτασίαν τοῦ ἀδυνάτου κατὰ τοῦ
ἰσχυροῦ, τοῦ δικαίου κατὰ τῶν προνομίων. Καὶ αὐτοὶ δὲ
οἱ θετικοὶ νόμοι, ἂν καὶ ἔργον τῶν μὴ ἀλανθᾶστων ἀνθρώ-
πων, ἔχουσί τι ἱερὸν καὶ γίνονται σεβαστοὶ, οὐχὶ τόσον
διὰ τῆς βίας ὅσον διότι τείνουσιν εἰς ἀποκατάστασιν τῆς
ἰσότητος, ἣτις εἶναι δίκαιον φυσικόν.

Ἀναγκαία συνέπεια τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος εἶναι ἡ
προσωπικὴ ἐλευθερία, βᾶσις καὶ αὐτὴ οὔσα οὐσιώδης πά-
σης δικαιοσύνης καὶ ἐπομένως τῆς ἀνθρωπίνης ἀρμονίας.

Πάντες ανεξαιρέτως οἱ ἄνθρωποι θέλομεν, ἐπιθυμοῦμεν, ἀπαιτοῦμεν, ἵνα ᾧμεν ἴσοι ἐνταυτῷ καὶ ἐλεύθεροι· ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ εἰς πάντας τοὺς τόπους οἱ ἄνθρωποι ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ταύτην· εἶναι ἀλήθεια ἦν οὐδέποτε ἡ φιλαυτία ἢ πρόληψις κατώρθωσαν νὰ ἐξαλείψωσιν ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἀπολέσας δὲ τὴν ἐλευθερίαν ἀπώλεσε τὸ ἥμισυ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας του· «ἡμισυ γὰρ τῆς ἀρετῆς ἀποαίνεται εὐρύοπα Ζεὺς ἀνέρος, εὖτ' ἂν μὲν κατὰ δούλιον ἡμᾶρ ἔλησιν.»

Ἐν τούτοις καθὼς ἡ ἰσότης εἶναι σχετικὴ καὶ οὐχὶ ἀπόλυτος, οὕτω καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς ἐλευθερία περιορίζεται εἰς ὅρια, ὧν ἡ ὑπέρβασις ἀπειλεῖ τὴν διάλυσιν τοῦ κοινοῦ σώματος. Ἐὰν κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ φύσις δὲν ἔθεσε φραγμοὺς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔπεται ἀναγκαιῶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ πράξῃ ὅ,τι θέλει· πρῶτον μὲν ἡ συνειδήσις του ἀπαγορεύει νὰ λαμβάνῃ ἐπὶ τοῦ ἄλλου πλειότερα δίκαια ἐκείνων ὧν κρίνει ἑαυτὸν ἄξιον· ἔπειτα δὲ οὐσιωδῶς κοινωνικὸς ὢν, μόνον διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁμοίων του δύναται νὰ ζήσῃ, ἀλλὰ καὶ πάντες οὗτοι ὡς ἕκαστος ἰδίᾳ εἰσὶν ἐλεύθεροι· ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἀμοιβαῖος σεβασμὸς τῆς ἐλευθερίας τῶν συμβιούντων ἵνα ὑπάρξῃ ἰσότης δικαίων· διότι ἐὰν ὑποτεθῇ τις ἐλεύθερος νὰ πράξῃ τι προσβάλλον τὸ δίκαιόν μου καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐλεύθερος ὢν τὸν ἐμποδίζω, ἐκφράζοντες δὲ καὶ ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ θέλησιν ἀντίθετον, θέλομεν συγκρουσθῆ ἀφεύκτως, καὶ τότε οὔτε ὁ εἷς οὔτε ὁ ἄλλος εἴμεθα ἐλεύθεροι, διότι ἀντιπροσωπεύομεν δύο θελήσεις αἰτινες καθὸ ἰσοβαρεῖς ἀντισταθμίζονται, καθὸ δυνάμεις δὲ ἀντίθετοι ἐξουδετεροῦνται κατὰ φυσικὸν λόγον εὐθὺς ὡς τεθῶσιν εἰς σύγκρουσιν. Τὸ συμπέρασμα ἐπομένως εἶναι ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία περιορίζεται μέχρι τοῦ σημείου καθ' ὃ ἐμποδίζει ὅπως δῆποτε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν ἄλλου τινός· οὐδαμοῦ δὲ ἀρμοδιώτερον ἢ δύνατο νὰ παρατεθῇ τὸ εὐαγγελικὸν «ὁ σὺ μισεῖς ἐτέρω μὴ ποιήσης.»

Ἡ ἐλευθερία εἶναι δικαίωμα ἐνταυτῷ καὶ καθήκον, τοιαύτη δὲ οἷα ἀνεπτύχθη καὶ ὁσημέραι ἀναπτύσσεται ἐν ταῖς συγχρόνοις κοινωνίαις, κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἰδεῶν τῆς ἀρχαιότητος, εἶναι θησαυρὸς ἀπονεμηθεὶς καὶ ἐπιβληθεὶς ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον· διὸ καὶ δὲν δύναται νὰ ἀπαλλοτριωθῇ οὐδὲ νὰ διατεθῇ ὑπὸ τοῦ κατέχοντος αὐτὴν, διότι ἡ ἐλευθερία καὶ δικαία ἐξάσκησις τῆς ἐλευθερίας, παράγουσα τὴν ἰσότητα τῶν δικαίων, εἶναι γενικὸν τῶν πάντων καὶ ἐκάστου συμφέρον. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἐκπληττώμεθα βλέποντες ἐν τοῖς πράγμασιν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν παράγει ἀποτελέσματα πρὸς τὸ εὖ εἶναι ἀνόμοια εἰς ἕκαστον ἡμῶν· διότι ταῦτα ἔχουσιν ἀναλογίαν καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὰς περιστάσεις, πρὸς τὰ μέσα, πρὸς τὴν ἐνέργειαν· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων, αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος χρησιμεύουσιν εἰς τοῦτο καὶ μόνον, νὰ ἀσφαλίσωσι τὴν ἐξάσκησιν τοῦ τε καθήκοντος, πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τοῦ δικαιώματος πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀποκτηθέντος· κοινωνία δὲ ἔχουσα κανόνα ἴσον, πρὸς ρύθμισιν τοῦ ἐν λόγῳ δικαίου καὶ καθήκοντος, κοινὸν δὲ καὶ ὑποχρεωτικὸν εἰς πάντας θεωρεῖται σήμερον, ὑπὸ οἷον δῆποτε πολίτευμα καὶ ἂν διατελῇ, ἀπολαμβάνουσα πλήρους ἰσότητος.

Μία τις πρὸς τὰ εἰρημένα ἀντίφασις ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι «φύσει τινὲς εἰσὶν οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δούλοι, οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεύειν καὶ δίκαιον ἐστὶ φανερόν.» Τούτου ἕνεκα, καὶ ἰδίως πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τῆς ἐν ταῖς συγχρόνοις κοινωνίαις προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπομένως τῆς ἰσότητος αὐτοῦ ὡς ὑποκειμένου δικαιωμάτων, ἀνάγκη νὰ ποιήσωμεν ἱστορικὴν τινα παρέχθασιν καὶ σύγκρισιν, τὴν ἐξῆς.

Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ ἔννοια τοῦ πολίτου ἦτο τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ ἠθικοῦ κοινωνικοῦ κόσμου, ἡ σφαῖρα πάσης τοῦ ἀνθρώπου δράσεως καὶ ἐνεργείας· ἡ ἐλευθερία ἦτο

πολιτική μᾶλλον ἢ προσωπική, καὶ οὐδόλως ὑφίστατο ἐν τῷ ἀτομικῷ βίῳ· οὕτω δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἂν καὶ διетήρει τὴν ὑποκειμενικὴν αὐτοῦ σημασίαν, ἐστερεῖτο ἐν τούτοις πάσης ἀτομικότητος καὶ ἐμηδενίζετο, οὕτως εἰπεῖν, πρὸ τῆς καθολικῆς ἰσχύος τῆς πολιτείας· ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀνθρώπου φύσις παρεγνώριζετο τελείως· κοινωνικὴ ἰσότης ἄλλη παρὰ τὴν πολιτικὴν οὐδόλως ὑπῆρχε, καὶ ἡ δουλεία, τὸ προῖδον τοῦτο τῆς φυσικῆς τῶν ἀνθρώπων ἀνισότητος ἀνεβιάσθη εἰς δόγμα.

Τούναντίον ὅμως συμβαίνει ἐν τῇ νεωτέρᾳ πολιτείᾳ· σήμερον ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀπόλλυται ἐν αὐτῇ· εἶναι πρῶτον ἄνθρωπος καὶ εἶτα πολίτης. Τὸ πράττειν τὰ πολιτικά, τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνας, εἶναι σήμερον προαιρετικόν· ὁ πολίτης ἐμμέσως εἰς αὐτὰ συμμετέχων, θεραπεύει πρὸ πάντων τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν, διότι ἐν αὐτῇ αἰσθάνεται τὸ δίκαιον τῆς προσωπικότητος πραγματοποιούμενον καὶ ἄνευ τῆς ἀμέσου συμμετοχῆς του εἰς τὰ τῆς πολιτείας· ὅταν δὲ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας ἀπαιτῇ ὑπηρεσίας, ὁ πολίτης προσφέρει αὐτάς, καὶ ὑπόκειται εἰς ἐθελόδουλείας τινὰς καὶ θυσίας, ἀλλ' ὁ βαθμὸς αὐτῶν οὐδέποτε τίθεται ὑπεράνω τῶν φυσικῶν τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου δικαίων. Ἐν συνόψει δ' εἰπεῖν, ὁ ἄνθρωπος κέκτηται σήμερον οὐχὶ μόνον καθήκοντα ἀλλὰ καὶ δικαιώματα.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν εἶχε διαγνώσθῃ ἡ σπουδαιότης τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ ἡ ἰδέα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου, κατ' ἴσον καὶ ἐκ φύσεως πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχουσα· ἡ πολιτεία ἀνέτρεφε καὶ παρήγαγε μεγάλους πολίτας, ἐνῶ τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἦσαν δοῦλοι. Ἀφοῦ δὲ καὶ ὁ ἰδεώδης Πλάτων, ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς του ἐπηρεαζόμενος ὑπεστήριξε τὴν δουλείαν καὶ δὲν κατεδίκαζε τὸν κατὰ μὴ Ἕλλήνων πόλεμον καθὸ γενόμενον κατὰ βαρβάρων, μὴ ἀνθρώπων, οὐδόλως ἄπορον ἂν ὁ πρακτικώτατος Ἀριστοτέλης ἐξέ-

φρασε τὸ ἀπελπιστικὸν ἐκεῖνο διὰ τὴν ἀνθρωπότητα δόγμα, δικαιολογούμενος ἄλλως τε ἐκ τούτου ὅτι, ἐν πάσῃ τῇ φύσει τὸ ἀνίσον θεωρῶν, εὔρισκε καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἀνισότητα ἀρετῆς καὶ δυνάμεως. Δὲν εἶναι ὅμως ἀμφιβολία ὅτι ἂν διεγίνωσκε τὴν ἰσότητα τῶν φυσικῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου, ἤθελεν ἀποφανθῆ διαφόρως ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἄλλὰ καὶ ὑποθέτοντες ὑπάρχοντα τὸν ἕνα καὶ κοινὸν ἐκεῖνον νόμον καὶ πλήρη τὴν ἀπέναντι αὐτοῦ ἰσότητα, ὀφείλομεν οὐχ' ἥττον νὰ ζητήσωμεν καὶ ἰσχύοντινα δυνάμην νὰ τηρήσῃ ἐμπράκτως τὴν ἀπαιτουμένην ἰσορροπίαν. Αἱ θελήσεις τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας τείνουσι μὲν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλ' εἰσὶ πολλαὶ τὸν ἀριθμὸν· μεταξὺ δὲ πολλῶν ἀνθρωπίνων θελήσεων ἡ τήρησις τῆς τάξεως καὶ ἡ ἀπόνομή τῆς δικαιοσύνης ἔχουσι τὰς δυσκολίας των. Ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ὑπάρχη δυνάμις τις ὑπερτέρα τῆς θελήσεως ἐκάστου, ἐπιβαλλομένη, ὑποχρεοῦσα τοὺς πάντας καὶ ἐπανορθοῦσα τὴν τυχὸν ἐπελθοῦσαν διατάραξιν· τοῦτο δὲ δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰμὴ ἂν ἕκαστος ὑποτάξῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θέλησιν εἰς ἄλλην καὶ πάντες εἰς μίαν κοινὴν, ὑποχρεωτικὴν καὶ ἀκολουθουμένην ἀπαρεγκλίτως· οὕτω μεταβάλλεται εἰς ἐνότητα καὶ συνόχην ἡ παρατηρουμένη εἰς τὰς κλίσεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων διαφορὰ, διευθύνονται αἱ πράξεις καὶ ἐπέρχεται ἐμπράκτως ἡ τοσοῦτον ἀναγκαία ἐν ταῖς κοινωνίαις ἁρμονία· «ἢ δὲ τῶν νόμων ἰσχύς τίς ἐστίν; λέγει ὁ Δημοσθένης, ἄρ' ἐάν τις ὑμῶν ἀδικούμενος ἀνακράξῃ, προσδραμοῦνται καὶ παρέσονταί βοηθοῦντες; Οὐ· γράμματα γὰρ γεγραμμένα ἐστὶ καὶ οὐχὶ δύναται ἂν τοῦτο ποιῆσαι. Τίς οὖν ἡ δύναμις ἐστίν; Ὑμεῖς ἐὰν βεβαιῶτε αὐτοὺς καὶ παρέχητε κυρίους αἰεὶ τῷ δεομένῳ.»

Ἡ κοινὴ αὕτη καὶ ὑπερτάτη βούλησις, ἡ παρὰ τοῦ Σενέκα προσφυῶς ὀνομασθεῖσα ἐμφύσησις κοινωνικῆς ἰσχύος,

εἶναι ἡ λεγομένη κυριαρχία, ἀποτελοῦσα τὴν οὐσιωδέστεραν τῶν βάσεων τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαντες ἐσμὲν ἐκ φύσεως ἴσοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχη ἐπὶ τοῦ ἄλλου δικαίωμα πλείονα, ἢ νὰ ἐπιβάλλῃ πλείονα τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων, ἔπεται ὅτι ἡ κυριαρχία δὲν εἶναι προνόμιον ἑνὸς ἢ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἀπαύγασμα γενικῆς θελήσεως ἀνήκει ἀδιαιρέτως εἰς πάντας, καὶ ὡς ἐξάσκησις δικαίωματος λαοῦ ἐλευθέρου ἀποβαίνει ἀναπαλλοτρίωτος· τὸ δόγμα λοιπὸν ὅτι οἱ λαοὶ ἐγεννήθησαν τῶν βασιλέων χάριν, καθὼς τὰ πρόβατα χάριν τῶν ποιμένων εἶναι ἀφύσικον καὶ ἀποτρόπαιον, καὶ ὁ λαὸς ὁ μὴ ἔχων κυριαρχίαν παύει νὰ θεωρῆται ἴσος καὶ ἐλεύθερος.

Καθόσον δ' ἀφορᾷ ἰδίως εἰς τὴν ἰσότητα, ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἰσχύς εἶναι γεγονός παρατηρηθὲν ἀνέκαθεν εἰς πάντας τοὺς χρόνους καὶ τόπους· εἶναι ἀποκάλυψις ἢν ἡ ἀνθρωπότης μετεχειρίσθη καὶ ἐπροποιοίησε, ἀλλὰ δὲν ἐδημιούργησε. Διὰ τῆς συνδρομῆς, ἢν παρέχει εἰς τοὺς ἀδυνάτους καὶ διὰ τῆς ὑπηρεσίας ἢν χορηγεῖ εἰς τὸ δίκαιον, ἀποκαθιστᾷ τοὺς ὄρους τῆς ἐν κοινωνίᾳ εἰρηνικῆς διαβιώσεως, ἀπομακρύνει τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν ὁμοίων του, γίνεται ὁ ὑπέρτατος διαιτητὴς τῶν τε ἀτομικῶν καὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων, καὶ συντελεῖ εἰς πρόοδον καὶ πολιτισμὸν τοῖς πᾶσι ἐξ ἴσου συμφέροντα. Σαφεστάτην δὲ τούτων πάντων ἰδέαν παρέχει ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ ἀρχαῖοι παρίστανον τὴν (τὸν κόσμον Θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἐξ ἴσου διέπουσαν) Θέμιδα, κρατοῦσαν διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς πλάστιγγα ἐν ἰσορροπία, ὅπερ ἐσήμαινε ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην, διὰ δὲ τῆς ἄλλης ξίφος, ὅπερ ἐδήλου ἐθνικὴν βούλησιν καὶ δύναμιν.

Β'.

Χωρὶς νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς διακρίσεως τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου κατὰ τάξεις καὶ ἐπαγγέλ-

ματα (ἀνάγκην ὑπαγορευομένην ἐκ τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ πρὸς τὸ παρασκευάζειν πάντα τὰ τῆς ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς χρήσιμα), παρατηροῦμεν ἐν πρώτοις ὅτι ἡ ἀστυκὴ ἰσότης συνίσταται εἰς τὴν παρ' ἑκάστου ἐλευθέραν καὶ νόμιμον ἐξάσκησιν τῶν δυνάμεων τοῦ νοητικῶν ἢ σωματικῶν, καὶ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐνεργείας καὶ δραστηριότητός του. Ὡστε καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν δυνατὴν τὴν ἐξίσωσιν καὶ τὴν διανομὴν τοῦ ἀποτελέσματος τῶν διαφόρων ἀτομικῶν ἐνεργειῶν (ὅπερ δυσχερέστατον, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀδύνατον, διότι κατ' Ἀριστοτέλην «ἐπεὶ καὶ τοὺς τὰ κοινὰ κεκτημένους καὶ κοινωνοῦντας πολλῶ διαφερομένους μᾶλλον ὀρώμεν ἢ τοὺς χωρὶς τὰς οὐσίας ἔχοντας»), ἠθέλομεν ἔχει ὡς συμπέρασμα τὴν ἀνισότητα καὶ οὐχὶ τὴν ἰσότητα· διότι οὕτω πῶς θὰ παρεχωρεῖτο εἰς τινὰς ἐν μέρος τῶν δι' ἄλλοτρίας ἐργασίας ἀποκτηθέντων, θὰ ἀφηρεῖτο παρ' ἄλλων ἐν μέρος τῶν ὅσα ἀπέκτησαν ἐργασθέντες καὶ δικαιοῦνται νὰ διατηρήσωσι χάριν ἑαυτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας των, καὶ θὰ καθιεροῦτο ἐν προνόμιον ὑπὲρ ἐκείνων οἵτινες καθυστεροῦσιν ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων ἢ τοῦ πρὸς ἐργασίαν ἔρωτος.

Ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἡ ἰσχύς καὶ ἡ ἀρμονία τῆς κοινωνίας συνίσταται οὐχὶ εἰς τὸ περιορίζειν, ἀλλ' εἰς τὸ εὐρύναι εἰς τὸ ἄτομον, ὅσα περισσότερον εἶναι δυνατόν, τὸ στάδιον τῆς ἐνεργείας καὶ ἀναπτύξεως, οὐχὶ εἰς τὸ διανέμειν κοινῶς, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπονέμειν τὰ ἀποτελέσματα τῶν μερικῶν προσπαθειῶν. Διὰ τῶν πράξεών του ὁ ἀνθρώπος ἀποδύεται ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἰς εἶδος τι μάχης· ἀλλ' ἀποδύεται μετὰ ζέσεως, ὅταν γινώσκῃ ὅτι δάφνη ἀνάλογος ἐπιφυλάσσεται εἰς τὰς προσπαθείας του. Ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ ἀτόμου τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἐγγύησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας του, οὐδὲν ἐλατήριον θὰ εἶχεν ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια, καὶ τότε ἀντὶ νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως ἡμῶν, ἠθέλομεν

καταπέσει εἰς ἀδράνειαν, καὶ ἀπάθειαν, ἢ δὲ ἰσότης ἦτις ἐπεφυλάττετο δι' αὐτῆς, θὰ ἦτον ἰσότης ὕλική, κτηνώδης καὶ ἀναξία λογικοῦ ἀνθρώπου.

Ἐντεῦθεν δὲν ἔπεται ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀδιαφορῶμεν ἀπέναντι τῶν ἀδυνάτων καὶ ἀσθενῶν, ἢ ὅτι πρέπει νὰ ἐκλείψῃ πᾶν γενναῖον αἰσθημα φιλανθρωπίας καὶ συνδρομῆς. «Οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις ἡμῖν δὲ θλίψις· ἀλλ' ἐξ ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ἡμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης καθὼς γέγραπται· ὁ τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασε καὶ ὁ τὸ ὀλίγον οὐκ ἤλαττόνησεν.»

Ἄλλ' ἐννοεῖται ἐπίσης ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῶσιν ἰουδαϊκῶς τὰ ἅγια ταῦτα τοῦ Παύλου λόγια, διότι καὶ ταῦτα καὶ ἡ βᾶσις τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς «ἐντολήν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» ἀφορῶσι προφανῶς εἰς ἰσότητα ἐμπνεομένην ἐκ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀδελφότητος καὶ ὁ ἀνθρώπος ὀφείλει βεβαίως ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ συνδρομὴν τοῖς μεθ' ὧν συμβιοῖ ὁμοίως αὐτοῦ. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀδελφότητος μέχρι τῆς ἐξομοιώσεως τῆς ἐνεργείας πρὸς τὴν ἀπάθειαν ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις. Ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ διακρίσιν τῆς δραστηριότητος ἀπὸ τῆς ὀκνηρίας, τῶν γνώσεων ἀπὸ τῆς ἀμαθείας. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς διακρίσεως προέκυψε τὸ θεῖον παράγγελμα «ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα του», τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν νόμων καθιερωθείσης ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων, καὶ τὸ ὁποῖον πᾶσα κοινωνία ὀφείλει, χάριν τῆς συντηρήσεώς της, νὰ τηρῇ ἀπαρεγκλήτως.

Ὅθεν μετὰ τοῦ θέματος τῆς ἀνισότητος τῶν τάξεων συνδέεται στενώτατα τὸ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἐργασίας, ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ σήμερον τὸ δύσλυτον καὶ ἀκαθωδέστατον κοινωνικὸν ζήτημα. Εἰς τὰς παλαιὰς κοινωνίας δὲν ὑπῆρχεν ἡ δυσκολία αὕτη, ἐπειδὴ ἡ ἀνισότης τῶν τάξεων ἦτο τότε προνόμιον ἐκλαμβάνομενον ὡς δί-

καιον κατὰ παράβασιν τῶν φυσικῶν νόμων, μία δὲ ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον τροπὴ τῶν πραγμάτων τάχιον ἢ βράδιον ἀλλ' ἀφεύκτως ἐρχομένη (ὡς λ. γ. ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις) κατέρριπτε εὐκάλως τὰ προνόμια καὶ ἐπανεφέρε τὴν ἰσότητα· σήμερον ὁμως ἡ ἀνισότης τῶν τάξεων δὲν εἶναι προνόμιον, ἀλλ' ἀπλοῦν γεγονὸς ὀφειλόμενον εἰς τὰς ἐκ φύσεως διακρίσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀτομικὴν ἐκάστου ἐνεργείαν, καὶ ἐπομένως θεωρεῖται ὡς δίκαιον ἀπρόσβλητον. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ δυσκολία τοῦ προβλήματος, τὴν ὁποῖαν, ἐννοεῖται, δὲν ἀναλαμβάνομεν νὰ λύσωμεν, ἀλλὰ θὰ ὑποδείξωμεν ἀπλῶς ἐν τοῖς ἐπομένοις περὶ ἰδιοκτησίας καὶ ἐργασίας.

Ἡ ἰδέα τῆς ἰδιοκτησίας παρήχθη λίαν πιθανῶς ὑπὸ τοῦ πρώτου δυναθέντος νὰ περιφράξῃ ἐν μέρος γῆς καὶ εἰπόντος «τοῦτο ἐστὶν ἐμόν.» Ὅθεν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας καὶ ἀπολύτως ἐξεταζομένη ἡ ἰδέα αὕτη δὲν φαίνεται φυσική. Καὶ τῷ ὄντι ἡ γῆ κοινὴ τῶν πάντων γεννέται καὶ τάφος, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀποκλειστικὸν κτῆμα οὐδενὸς ὡς οὔτε ἡ βροχὴ καὶ ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου, αἵτινες τὴν γονιμοποιοῦσι. Καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα δὲ, ἵνα ἀναγνωρισθῇ ἡ νομιμότης τῆς ἰδιοκτησίας, ἐδέησε νὰ προστεθῇ εἰς τοὺς τίτλους τῆς Δήμητρος ὁ τῆς θεσμοφόρου, νοούντων διὰ τούτου τῶν ἀρχαίων ὅτι παρήχθη νέον δίκαιον, τὸ τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἄλλ' ἀδιάφορον, εἴτε ἐξ ἀνάγκης εἴτε ἐκ τῆς πρὸς τὸ εὖ εἶναι κοινῆς τῶν ζώων ροπῆς, ἡ ἰδέα τῆς ἰδιοκτησίας ἀποκατέστη δευτέρα οὕτως εἰπεῖν φύσις καὶ ὑπόστασις τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ πάντων ὡς τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας ἀνάπτυξιν καὶ ἐπομένως πρὸς τὸν πολιτισμόν.

Πράγματι ὁμως ὁ ἀνθρώπος, γυμνὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἐλθὼν, δὲν ἀπέκτησεν εἰμὴ διὰ τῆς ἐργασίας τὴν τροφήν, τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν οἰκίαν του, καὶ δὲν ὀφείλει εἰμὴ εἰς τὴν ἐργασίαν τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου· ὅθεν ἐὰν παρεδέ-

χθῆ τὸ νόμιμον καὶ ἀναγκαῖον τῆς ιδιοκτησίας, τὸ παρε-
δέχθη ὑπὸ ὄρον· ἀνεγνώρισε δηλαδὴ ὅτι ἡ ιδιοκτησία προ-
κύπτει μόνον ἐκ τοῦ καθήκοντος τῆς ἐργασίας, διότι αὐ-
τὸς εἶναι καὶ ὁ ὅρος τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, συμφωνότατος
ἄλλως τε καὶ πρὸς τὸ θεῖον παράγγελμα «ἐν ἰδρωτί
τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου.»

Ἐν ἄλλαις λέξεσι καὶ ἐπιστημονικῶς εἰπεῖν ἡ ιδιοκτη-
σία θεωρεῖται δικαίωμα μόνον καθ' ὅσον ἡ χρῆσις, οἰκειο-
ποίησις καὶ διάθεσις τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων προέρχε-
ται ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως καθήκοντος· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐκ
τῆς προσγιγνομένης εἰς τὴν κοινωνίαν ἐμμέσου ὠφελείας
δικαιολογεῖται καὶ τὸ διηνεκές καὶ τὸ ἀποκλειστικόν, ὅπερ
ἐξασφαλιζόμενον ἐξ ἴσου εἰς πάντας ἀποτελεῖ τὴν ἰσό-
τητα περὶ τὴν ιδιοκτησίαν, τὸ σημαντικώτερον τοῦτο ἀντι-
κείμενον τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Εἰς τὴν πρὸ ἡμῶν ἐποχὴν ἡ ἀκίνητος ιδιοκτησία ἦτον
ἡ βᾶσις τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, καὶ πρὸς αὐτὴν ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον ἔτεινε ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς
κυρίως προέκυπτον αἱ ἀφορμαὶ τῶν προνομίων, διχονοιῶν
καὶ ἀνισοτήτων ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Σήμερον ὅμως ἐπῆλθεν
οὐσιώδης τῶν τάσεων μεταβολή, καὶ τὸ χρῆμα, ἡ κινητὴ
περιουσία, λαμβάνει ὁσημέραι ἀνάπτυξιν μεγαλητέραν,
ἀπειλεῖ νὰ διαταράξῃ ἐμμέσως τὴν ἰσορροπίαν καὶ ἐμπνέει
σπουδαιότερους ἢ ὅσους ἄλλοτε ἡ ἀκίνητος ιδιοκτησία,
φόβους· ἡ ἀνισότης λοιπὸν τῶν τάξεων εἶναι σήμερον το-
σούτω μᾶλλον ἀξία μελέτης ὅσω ἐκ διαφόρων ἢ πρότερον
λόγων, ἥτοι οἰκονομολογικῶν, τείνει νὰ μετατραπῇ εἰς
δίκαιον ἐπικίνδυνον καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ κατ' ἄλλον τρόπον
τὰ παλαιὰ προνόμια, διακρίσεις κτλ.

Τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον ζήτημα τῆς ἀνισότητος τῶν
περιουσιῶν, περὶ τὸ ὅποῖον οἱ κοινωνιολόγοι, σπουδαῖοι
φιλόσοφοι, πρὸ πολλοῦ καταγίνονται, καὶ δικαίως, διότι
βλέπομεν ἐν τοῖς πράγμασι, κολοσσιαίας περιουσίας ἀφ'
ἐνὸς συγκεντρωμένας εἰς ὀλίγων χεῖρας, καὶ μυριάδας

λιμωττόντων ἀφ' ἑτέρου καὶ τὴν πλειονότητα τῆς ἀνθρω-
πότητος ἐργαζομένην τὰ βαρύτερα τῶν ἔργων, ἵνα παρέ-
χῃ εὐημερίαν εἰς κηφῆνας, τὸ δὲ πάντων ὀλεθριώτερον,
ἐσυνειθίσασμεν νὰ κατατάσσωμεν καὶ τὸν πλοῦτον ἐν ἴσῃ,
ἵνα μὴ εἴπω ἀνώτερα, μοῖρα μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀρε-
τῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀξίας, καὶ νὰ μεταχειριζώμεθα μά-
λιστα αὐτὸν ὡς μέτρον τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως τῆς κοι-
νωνίας.

Δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὸ σοφὸν ἀλλὰ δυσε-
φάρμοστον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει δόγμα τοῦ ἀθανάτου
Ἀριστοτέλους, ὅτι εὐδαιμονοῦσα πολιτεία εἶναι ἡ ἔχουσα
τὰς περιουσίας οὐχὶ μόνον ἴσας ἀλλὰ καὶ μικράς· (οὐ τὸ
τὰς οὐσίας ἴσας ποιῆσαι τὸν νομοθέτην, ἀλλὰ τοῦ μέσον
στοχαστέον, ἔτι δ' εἴ τις καὶ τὴν μετρίαν τάξειεν οὐσίαν
πᾶσιν, οὐδὲν ὄφελος· μᾶλλον γὰρ δεῖ τὰς ἐπιθυμίας ὀμα-
λίζειν ἢ τὰς οὐσίας). Οὐδὲ πρέπει νὰ ἀπορῶμεν ἀν αἱ νομο-
θεσίαι (τοὺς ἐπιεικεῖς τῇ φύσει τοιούτους παρασκευάζειν,
ᾧστε μὴ βούλεσθαι πλεονεκτεῖν, τοὺς δὲ φαύλους ᾧστε μὴ
δύνασθαι), δὲν ἐδοκίμασαν νὰ περιορίσωσι τὰς περιουσίας
διότι, ὡς εἶπομεν, ἕκαστος ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀπο-
κτήσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ ὅσον δύναται περισσότερον. Ἄλλ'
ὅμως δὲν εἶναι καὶ λογικὸν ὅτι ἡ φύσις προώρισε τὰ 9]10
τῶν τέκνων τῆς εἰς τὰ βαρύτερα τῶν ἔργων ἀνευ ἀναλό-
γου εὐημερίας, καὶ ἐπροίκισε τοὺς ὀλίγους μὲ ἱκανότητα
νὰ παράγωσιν ἑκατομμυριάκις πλειότερα ἐκείνων (ἄχρη-
στα ὅλως εἰς αὐτοὺς τὰ τοσαῦτα, ὅσον ἐπιζήμια εἰς τὴν
κοινωνίαν ἐν γένει ἐξ ἧς ἀπεσπάσθησαν).

Ἐὰν λοιπὸν ἡ πλειονότης τῆς ἀνθρωπότητος ἔχῃ δι-
καιον παράπονον, τοῦτο δὲν ἀπευθύνεται κατὰ τῆς ἀνισό-
τητος τῶν περιουσιῶν ἀπολύτως, ἀλλ' ἔχει ἀφετηρίαν τὸ
«ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα του»· καὶ δικαιοῦται ἐπομένως
ὁ ἀνθρώπος, ὁ νυχθημερὸν ἐργαζόμενος καὶ στερούμενος
μόλοντοῦτο ἀχυρίνου στρώματος, δικαιοῦται, λέγομεν, νὰ
ὑποβάλλῃ εἰς ἔλεγχον τὰ ἀνάκτορα καὶ τὴν ὑπερβολικὴν

τῶν μὴ ἐργαζομένων ἀνεσιν καὶ ἀκηδῖαν· ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς, ὅσον ἀναβαίνει τις τὴν κοινωνικὴν κλίμακα, καὶ μάλιστα παρὰ τὴν συνείδησιν τῶν πολλῶν, τόσον ἢ εὐθύνη αὐτοῦ εὐρύνεται, καὶ τόσον ὁ ἔλεγχος ἐκ μέρους τῶν συμβιούτων καθίσταται φυσικώτερος, ἀφ' ἐτέρου δὲ τῆς κοινωνίας οὐδὲν ἄλλο οὔσης ἢ μεγάλης τινὸς συνεργατικῆς ἐταιρίας, ἕκαστον ἀλληλέγγυον μέλος κατεργάζεται τὴν ὕλικὴν καὶ πνευματικὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάπτυξιν, καὶ ἐπομένως ἡ ἐργασία, ὡς πρῶτιστον καθῆκον, πρέπει νὰ εἶναι ὁ μοναδικὸς καὶ ὁ ἀποκλειστικὸς τῆς ἰδιοκτησίας ὄρος..

Ε. ΓΛΥΜΒΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

ΠΤΩΧΕΥΣΕΙΣ ΕΝ ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ πτώχευσις ἀνάγεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ μεγίστην ἀσχεῖ ἐπιρροὴν ἢ ἐμπορικὴ ἐν γένει κατάστασις. Ὅσω περισσότερον αἱ πτωχεύσεις πολλαπλασιάζονται, τόσω τὰ σπέρματα τῆς οἰκονομικῆς δυσαρμονίας περιβάλλονται ἀπειλητικώτερον χαρακτῆρα. Κατὰ δεκέμβριον 1878 καὶ αὐγούστον 1879 ἐπραγματεύθη ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις (φυλ. 69 καὶ 78) περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἀγγλίᾳ πτωχεύσεων. Δὲν εἶναι δὲ ἀποσκοποῦ εἰς τὴν γενικὴν ἐπὶ τοῦ κατ' αὐτὰς κοινωνικοῦ φαινομένου ἐγνοίαν ἢ μελέτη καὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ συμβαινόντων.

Κατὰ τὰς ἐπισήμους τῆς Γαλλικῆς καταστατικῆς πληροφορίας ἀπὸ 5,282 πτωχεύσεων ἐν ἔτει 1876, ἀνέβη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Γαλλίᾳ κηρυχθεισῶν τῷ 1877 πτωχεύσεων εἰς 5,480 ἤτοι 228 ἐπὶ πλεόν. Ἡ ἐκκαθαριστικὴ τῶν πτωχεύσεων δικαστικὴ ἐργασία περιέλαβε κατὰ τὸ 1877

οὐ μόνον τὰς πτωχεύσεις τοῦ ἔτους τούτου, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἐτῶν ἐκκρεμεῖς συμποσούμενας εἰς 6,656, ἤτοι τὸ ὅλον 12,136. Ἐξ αὐτῶν διαρκοῦντος τοῦ ἔτους 1877 ἐπεραιώθησαν 5,877 πτωχεύσεις, ἤτοι 288 δι' ἀνακλήσεως τῶν κηρυχθασῶν αὐτὰς ἀποφάσεων, 855 διὰ δικαστικοῦ συμβιβασμοῦ, 260 δι' ἐκκαθαρίσεως τοῦ ἐγκαταλειφθέντος ἐνεργητικοῦ, 2,262 δι' ἐκκαθαρίσεως τῆς τῶν δανειστῶν ἐνώσεως καὶ 2,273 ἐνεκεν ἀνεπαρκείας τοῦ ἐνεργητικοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς διὰ συμβιβασμοῦ καὶ ἐκκαθαρίσεως περαιωθείσας τρεῖς ἀνωτέρω κατηγορίας τῶν ἐν Γαλλίᾳ πτωχεύσεων, τὸ μὲν ἐνεργητικὸν αὐτῶν συνεποσοῦτο εἰς 80,792,937 φράγκα, τοποθετημένον εἰς ἀκίνητα ἀξίας 24,532,764 φρ. καὶ εἰς κινητὰ ἀξίας 56,260,173 φρ. τὸ δὲ παθητικὸν αὐτῶν ἀνέβαινεν εἰς 260,685,882 φράγκα, διανεμόμενον ὡς ἐξῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων δανειστῶν: 8,434,720 φρ. προνομιούχον παθητικόν, 21,366,642 φρ. ἐνυπόθηκον παθητικόν καὶ 230,884,520 φρ. ἐγχειρόγραφον παθητικόν. Ὡστε μετὰ τὴν πληρωμὴν τῶν προνομιούχων καὶ τῶν ἐνυποθήκων δανειστῶν ἀπέμειναν 50,991,775 φρ. πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐγχειρογράφων δανειστῶν, οἵτινες τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῆς ὀλικῆς ἀπαιτήσεώς των 230 8)10 ἑκατομμυρίων φρ. ἀπώλεσαν ἐν τῷ βαράθρῳ τῆς πτωχεύσεως 180 ἑκατομμύρια.

Ἐκ τῶν 3,376 ἐκκαθαρισθεισῶν ὡς ἀνωτέρω πτωχεύσεων, εἰς 128 μὲν ὅλοι οἱ δανεισταὶ τελείως ἱκανοποιήθησαν, εἰς 267 δὲ τὸ ἐνεργητικὸν ἀπερροφήθη ὑπὸ τῶν δικαστικῶν δαπανῶν καὶ τῶν προνομιούχων ἀπαιτήσεων, ὥστε δὲν ἔμεινέ τι διὰ τοὺς κατόπιν ἐρχομένους.

Τοιαύτη εἶναι ἡ γενικὴ ἐποψις τῶν ἐν Γαλλίᾳ πτωχεύσεων κατὰ τὸ ἔτος 1877. Ἡ ἐκκρεμότης τοσοῦτων κατ' αὐτὰς διαδικασιῶν ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἐτῶν, ὅσαι ἐσημειώθησαν προηγουμένως, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐν τῇ νῆα περὶ πτωχεύσεων νομοθεσίᾳ ἢ περὶ τὸν χρόνον δυσχέρειαν

δέν δύναται έντελῶς νά ἐξομαλυνθῆ. Ἡ Ἀγγλική κατά τοῦτο πρακτική εἶναι μᾶλλον κατά σκοπόν, έντός τῶν πρώτων τῆς διαδικασίας μηνῶν ἀνοίγουσα καί κλείουσα ὀριστικῶς τήν μερίδα «Κέρδη καί Ζημίαι» εἰς τὰ βιβλία τῶν δανειστών τῆς πτωχεύσεως, τῆς ὁποίας ἡ διαδικασία τάχιστα συμπληροῦται.

ΧΡΥΣΟΣ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΟΣ.

Ὅσοι νομίζουσιν ὅτι δύναται ὁ χρυσός νά συμβαδίξῃ μετὰ τοῦ ἀργύρου ἐν τῇ σφαίρα τῶν τιμῶν εἰς νομοθετικῶς δεδομένην ἀναλογίαν, ἐκλαμβάνουσι τὸν νομοθέτην τῆς πολιτείας ὡς ἐπέχοντα τόπον τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως. Ἡ νομισματική ἔνωσις τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης παραδέχεται ὅτι ἐν μόριον χρυσοῦ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 15 1)2 ἀργύρου, ὡς νά ἠδύνατο νά περιορίσῃ τὴν παγκόσμιον παραγωγήν τοῦ μὲν χρυσοῦ εἰς 1 τοῦ δὲ ἀργύρου εἰς 15 1)2!

Ἡ ὑποτίμησις καί ἡ ὑπερτίμησις εἶναι χαρακτήρ τῆς ἀεικινήσιας τῶν κυκλοφορουσῶν ἀξιῶν. Δέν ὑπάρχει τι ἐν τῷ κόσμῳ, τὸ ὁποῖον νά εἶναι ἀνώτερον τοῦ θεμελιώδους τούτου νόμου. Τοιουτοτρόπως ἡ ὑποτίμησις τοῦ ἀργύρου προχωρεῖ καί τὰ αἴτια τοῦ φαινομένου τούτου ἀπὸ διαφορῶν μελετῶν καί παρατηρήσεων συνοψίζονται ὑπὸ τοῦ κ. Bourne ὡς ἐξῆς.

Προηγεῖται ἡ ὁσημέραι προβαίνουσα παραγωγή τῶν ἀργυρείων Nevada ἐν Ἀμερικῇ. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐν Γερμανίᾳ ἀφ' ἐνός εἰσαγωγή τοῦ ἐνιαίου χρυσοῦ νομίσματος καί ἀφ' ἑτέρου ἀπονομισμάτισις τοῦ ἀργύρου ὑπολογιζομένη ἀνω τοῦ 1 1)3 διλιουνίου δραχμῶν. Ἡ ἐν Ἰνδία ζήτησις τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων ἤρχισεν ἀπὸ τινος χρόνου σπουδαίως νά ἐλαττοῦται· κατὰ τὸ 1864—1866 ἡ Ἰνδική κυ-

βέρνησις εἶχε σχηματίσει διαφόρους ἐπιτροπὰς πρὸς εἰσαγωγήν καί ἐκεῖ τοῦ ἐνιαίου χρυσοῦ νομίσματος ἀντὶ τοῦ ἀργυροῦ, τὸ ὁποῖον εἰς προηγουμένην ἐποχὴν ἐζητεῖτο κατὰ προτίμησιν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν.

Εἰς τὰς τρεῖς ταύτας αἰτίας, αἵτινες ἐπαισθητῶς περιώρισαν τὴν νομισματικὴν ὑπόληψιν καί κυκλοφορίαν τοῦ ἀργύρου, πρέπει νά προσθέσωμεν τὴν ἐν ταῖς Σκανδιναυκαῖς χώραις εἰσαγωγήν τοῦ ἐνιαίου χρυσοῦ νομίσματος καί τὸν ἐν τῇ Γαλλίᾳ, Βελγίῳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἑλλάδι καί Ὀλλανδίᾳ περιορισμὸν τῆς ἐκτυπώσεως ἀργυρῶν νομισμάτων. Δύναται νά σημειωθῆ καί ἡ μεταβολὴ ἥτις ἐν τῇ νεωτέρᾳ περιόδῳ συμβαίνει κατὰ τὰς ἀποταμιεύσεις, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει οὐχὶ ἡ ἐν κρύπταις φύλαξις τοῦ νομίσματος ἀλλ' ἡ εἰς ἐπιχειρήσεις διάθεσις αὐτοῦ. Τὸ πλεῖστον ἔπειτα τοῦ ἐμπορίου ἐνεργεῖται νῦν οὐχὶ διὰ νομίσματος ἀλλὰ διὰ τῶν παντοειδῶν γραμματίων, τὰ ὁποῖα ἐπενόησεν ἡ κίνησις τῶν κεφαλαίων. Ὁ ἐξῆς ὑπολογισμὸς διακεκριμένου ἐν Ἀγγλίᾳ τραπεζίτου, εἶναι χαρακτηριστικὸς τῶν ἐνεργουμένων νῦν πληρωμῶν, διότι ὀρίζονται αὗται εἰς 8,6 διὰ συναλλαγματικῶν, εἰς 88,5 δι' ἐπιταγῶν, εἰς 2,6 διὰ τραπεζογραμματίων καί εἰς 0,3 διὰ νομίσματος. Ἐὰν προσθέσωμεν καί τὰς ἀφθονωτέρας νῦν εἰς χρυσὸν προμηθείας, ἐνεκα τῶν ὁποίων δύναται οὗτος νά εἰσχωρήσῃ εἰς πλείονας βιομηχανικοὺς κύκλους διώκων κατὰ πόδας τὸν ἀργυρον, ἰδοὺ τὸ ἄθροισμα τῶν κυριωτέρων αἰτίων τὰ ὁποῖα προκαλοῦσι τὴν ὁσημέραι ὑποχώρησιν τοῦ ἀργύρου ἐκ τῆς παγκοσμίου νομισματικῆς ἀγορᾶς.

Ὅσον ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τὰς προμηθείας τοῦ χρυσοῦ, ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ ἐπικρατειῶν ὑπελογίσθησαν αὗται κατὰ τὴν πενταετίαν 1873—1877 εἰς ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν ὡς ἐξῆς: Τῷ 1873 ὑπῆρχον ἐν αὐταῖς 1,072 καί μετεχομίσθησαν 149 ἤτοι 14 τοῖς 0)0.—τῷ 1874 ὑπῆρχον 1,089 καί μετεχομίσθησαν 88 ἤτοι 8 τοῖς 0)0.—τῷ

1875 υπήρχον 1,106 και μετεκομίσθησαν 102 ήτοι 9 τοῖς 0)0.—τῷ 1876 υπήρχον 1,125 και μετεκομίσθησαν 96 ήτοι 9 τοῖς 0)0.—τῷ 1877 υπήρχον 1,145 και μετεκομίσθησαν 110 ήτοι 10 τοῖς 0)0. Ἐν γένει ἀπὸ τῶν δεδομένων τούτων ὁ ὑπάρχων ἐν Εὐρώπῃ και Ἀμερικῇ χρυσὸς ὑπεραρκεῖ εἰς τὴν νομισματικὴν ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον ἄλλως παρατηρεῖται κατὰ τὴν ἐν λόγῳ πενταετίαν 1873—1877 κλίνον εἰς ἐλάττωσιν, ἐν ταῖς αὐταῖς χώραις ἡ κίνησις αὐτοῦ ἀπὸ 1,165 ἑκατομ. διότι λιρ. στερλ. τῷ 1873 κατέβη εἰς 1,154 τῷ 1874, εἰς 1,146 τῷ 1876 και εἰς 1,124 τῷ 1877.

ΤΡΑΠΕΖΑΙ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ.

Εἶναι σημαντικώτατον τῆς νεωτέρας περιόδου ἡ ἐπιμονὴ τῶν ἐμπορικῶν κρίσεων και ἡ συνεχὴς ἐμφάνισις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐὰν ἀφήσωμεν τὰς κατὰ μέρος ἐμπορικὰς κρίσεις, αἱ γενικώτεραι μεταξὺ αὐτῶν ἀναπτύσσονται ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸ 1839 ἐμπορικὴ κρίσις. Κατὰ τὸ 1847 ἐμπορικὴ κρίσις. Κατὰ τὸ 1857 ἐμπορικὴ κρίσις. Κατὰ τὸ 1864 ἐμπορικὴ κρίσις. Κατὰ τὸ 1873 ἐμπορικὴ κρίσις. Ἐν διαστήματι 40 ἐτῶν πέντε σπουδαιόταται ἐμπορικαὶ κρίσεις συνετάραξαν τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν. Καὶ τὸ φαινόμενον ἐκτυλίσσεται περιοδικῶς μετὰ χρονικῆς κανονικότητος ἀξίας ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως, διότι τὸ πλεῖστον κατὰ δεκαετίαν περίπου ἡ μάλιστα τῶν ἐμπορικῶν κρίσεων περιέρχεται τὸν κόσμον.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο συνεδυσάθη ὑπὸ τοῦ κ. Jouglar πρὸς τὰς κατ' ἀνώτατον και κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἐργασίας τῶν μεγάλων τραπεζῶν τῶν ἐκδιδουσῶν τραπεζογραμμῶ-

τια. Εἶναι περίεργον π. γ. ὅτι και ἐν Γαλλίᾳ και ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ ἀνώτατοι ὅροι τῶν προεξοφλήσεων τῆς Γαλλικῆς και τῆς Ἀγγλικῆς Τραπεζῆς ἀπαντῶνται πάντοτε καθ' ἡν στιγμὴν ἀναφαίνονται αἱ κρίσεις. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1839 ὁ ἀνώτατος ὅρος τῶν προεξοφλήσεων ἀνέβη ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἰς 228 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 19,9 ἑκατομ. λιρ. στερλ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1847 αἱ προεξοφλήσεις ἀνέβησαν ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἰς 320 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 23,2 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1857 αἱ προεξοφλήσεις ἀνέβησαν ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἰς 628 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 31,3 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1864 αἱ προεξοφλήσεις ἀνέβησαν εἰς 791 ἑκατομ. φρ. ἐν Γαλλίᾳ και εἰς 25,3 ἑκατομ. λ. στ. ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1873 αἱ προεξοφλήσεις ἀνέβησαν εἰς 1282 ἑκατομ. φρ. ἐν Γαλλίᾳ και εἰς 28,8 ἑκατομ. λ. στ. ἐν Ἀγγλίᾳ.

Δύνανται οἱ ἀνώτατοι οὗτοι ὅροι τῶν προεξοφλήσεων νὰ διαφέρωσιν ἀπ' ἀλλήλων, μαρτυροῦσιν ὅμως τὴν κανονικότητα τῆς ἐκτυλίξεως τοῦ φαινομένου, ὅτι κατ' αὐτοὺς συμπίπτουσι και αἱ κρίσεις. Δύο ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην κινήσεις εἶναι ἀξιοπαρατήρητοι, ὅτι ἐπὶ ἑπτὰ περίπου ἔτη ὑπάρχει τάσις πρὸς ὕψωσιν και ἐπὶ τρία πρὸς ἐλάττωσιν. Τοιουτοτρόπως τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν τραπεζικῶν προεξοφλήσεων διαδοχικῶς ἐξογκοῦται και κενοῦται ἐπὶ σταθμῶν, τοὺς ὁποίους διαχειρίζονται αἱ ἐμπορικαὶ κρίσεις.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεταλλικὰ τῶν Τραπεζῶν ἀποταμιεύματα, οἱ ἐλάχιστοι αὐτῶν ὅροι συναπαντῶνται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐμπορικῶν κρίσεων πρὸς τοὺς ἀνωτάτους ὅρους τῶν προεξοφλήσεων. Τοιουτοτρόπως κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1839 τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα τῆς Γαλλικῆς τραπεζῆς εἶχε καταβῆ εἰς 90 ἑκατομ. φρ. και τῆς Ἀγγλικῆς εἰς 2,4 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1847 τὸ ἀποταμίευμα τοῦτο ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἶχε καταβῆ εἰς 78 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 8,3 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1857

ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἰς 152 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 6,4 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1864 εἰς 152 ἑκατομ. φρ. ἐν Γαλλίᾳ καὶ εἰς 12,4 ἑκατομ. λ. στ. ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1873 εἰς 705 ἑκατομ. φρ. ἐν Γαλλίᾳ καὶ εἰς 19,3 ἑκατομ. λ. στ. ἐν Ἀγγλίᾳ.

Καὶ ἡ κυκλοφορία δὲ τῶν τραπεζογραμματίων παριστᾷ σχετικᾶ φαινόμενα, διότι ὅσω ἐλαττοῦνται τὰ μεταλλικὰ ἀποταμιεύματα τόσω ἐλαττοῦται καὶ τῶν τραπεζογραμματίων ἡ κίνησις καὶ τ' ἀνάπαλιν, διὰ λόγους λίαν φυσικοὺς ὅτι, συγκεντρουμένων τῶν νομισμάτων ἐν ταῖς τραπεζαῖς, ἡ ἀνάγκη τῆς κυκλοφορίας εἰς τραπεζογραμμάτια ἐπιτείνεται, καὶ μὴ συγκεντρουμένων τῶν νομισμάτων ἐν ταῖς τραπεζαῖς, τὰ χάρτινα αὐτῶν εἰκονίσματα ὀλιγώτερον ζητοῦνται. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1839 ὁ ἐλάχιστος ὅρος τῆς κυκλοφορίας τῶν τραπεζογραμματίων κατέβη ἐν Γαλλίᾳ εἰς 190 ἑκατομ. φρ. καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς 16,5 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1847 ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἰς 232 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 17,7 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1857 ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἰς 526 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 18,3 ἑκατομ. λ. στ. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1864 ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἰς 720 ἑκατομ. φρ. ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ εἰς 19,6 ἑκατομ. λιρ. στερλ.

Ἐν γένει αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐν ὅλῃ τῇ ἀριθμητικῇ ξηρότητι αὐτῶν ἀπολήγουσιν εἰς τὸ ἐξῆς οὐσιωδέστατον πόρισμα, ὀφειλόμενον εἰς πείραν ἱκανῶς πολυχρόνιον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος. Πρόκειται περὶ τῶν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἰσολογισμῶν τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς τραπεζῆς, οἵτινες μαρτυροῦσιν ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἀναφαίνεται ἡ ἐμπορικὴ κρίσις, ἡ ποσότης τῶν προεξοφλήσεων ἐφθασεν ἤδη τὸ ἀνώτατον αὐτῆς ὄριον καὶ ὅτι τότε λαμβάνουσιν αἱ τράπεζαι τὰ προφυλακτικὰ τῶν μέτρα διὰ τῆς ὑψώσεως τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου ἀπὸ 6 ἕως 10 τοῖς 0)0. Τὰ σημεῖα ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι ἡ

κρίσις κτυπᾷ ἤδη τὴν θύραν τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς κοινω- νίας ὀργανισμοῦ, ἐὰν δὲν εἰσῆλθεν ἐτι ἐν αὐτῷ. Ἀπ' ἐναν- τίας κατὰ τὰ ἐπόμενα τῆς κρίσεως ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια ἐκκαθαρίζονται αἱ πληγαὶ αὐτῆς, τὰ τραπεζικὰ χαρτοφυ- λάκια γίνονται ἐλαφρότερα, μέχρις οὗ καταβῶσιν εἰς τὸν ἐλάχιστον τῶν προεξοφλήσεων ὄρον. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ὁ προεξοφλητικὸς τόκος ἀποκτᾷ ἡμερωτέραν φυσιογνωμίαν, διότι καταβαίνει εἰς 2 τοῖς 0)0.

Ἰπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην τῆς σημασίας τῶν προεξοφλη- τικῶν τόκων δὲν εἶναι ἀπο σκοποῦ ἡ σημείωσις τῶν νῦν τοιούτων ἐν ταῖς κυριωτέραις τραπεζαῖς τῆς Εὐρώπης. Ἐν Λονδίῳ 2 τοῖς 0)0, ἐν Παρισίοις 3 τοῖς 0)0, ἐν Ἀμ- στελδάμῳ 3 τοῖς 0)0, ἐν Βιέννῃ 4 τοῖς 0)0, ἐν Ρώμῃ 4 τοῖς 0)0 καὶ ἐν Πητρούπολει 5 τοῖς 0)0. Ὅπου ὁ προεξο- φλητικὸς τόκος βαρύτερος, ἐκεῖ καὶ αἱ οἰκονομικαὶ περι- στάσεις ὑπὸ παχύτερα νέφη κεκαλυμμένα.

ΕΦΕΥΡΕΤΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ.

Ἡ ἰδέα τῶν προνομίων ἔχει τι δύσηχον ἐν τῇ ἐλευ- θέρᾳ τῆς πολιτείας σφαίρᾳ. Καὶ ἡ ἐφεύρεσις ὡς πνεύμα- τος ἀκτίς, φωτίζουσα τὸν πέριξ ὑπὸ τοῦ σκότους βεβαρυ- μένον ὀρίζοντα, δὲν εἶναι φύσεως ἐπιδεχτικῆς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ ἰδιοκτῆτου ἐπ' ἀπειρον. Τὸ πνεῦ- μα δημιουργεῖ διὰ τὴν αἰωνιότητα ἢ ἀποκλειστικότης δὲν ἔχει τι κοινὸν πρὸς τοὺς εὐρεῖς αὐτοῦ σκοπούς.

Καὶ ὅμως ὁ λύχνος καίει διὰ τοῦ ἐλαίου· ὅστις θέλει τὸ φῶς τοῦ πρώτου δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ τὴν ἀνανέω- σιν τοῦ δευτέρου. Ἡ ἐπιστήμη, λέγει ὁ Renouard, εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ πρῶτον τῶν κεφαλαίων. Πᾶσα ἀνα- κάλυψις νόμου τινὸς φυσικοῦ, πᾶσα νέα ἐφαρμογὴ βιομη-

χανικῆς τινος μεθόδου εἶναι αὐξήσις τοῦ πλοῦτου, εἶναι μὲν ὠφέλιμος δι' ὅλους, πρέπει ὅμως συγχρόνως νὰ ἰκανοποιῇ καὶ τὸν δημιουργόν της, πρὸς τὸν ὁποῖον ὅλοι ὀφείλουσιν ἀνταμοιβῆν ἐπὶ τῷ χορηγηθέντι αὐτοῖς ἀγαθῷ. Ἡ ἄνευ ἀμοιβῆς χρῆσις τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκείνου, ὅστις ἐφεῦρε, θὰ ἦτο κοινωνικὴ ἀδικία.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν συντεχνιῶν τὰ δικαιώματα τῶν ἐφευρέσεων συνδυάζοντο μετὰ τῶν βιομηχανικῶν μονοπωλείων. Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη ἐτροποποιήθη ἀπὸ τοῦ 1623, ὅτε ἐν Ἀγγλίᾳ ἐτέθησαν αἱ ἔτι καὶ νῦν ἰσχύουσαι ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος βάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας συνδυάζεται τὸ συμφέρον τῶν ἐφευρέτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ λοιποῦ κόσμου, ἀπὸ τινων ἐπιφυλάξεων καὶ προσκαίρων τῆς ἐφευρέσεως χρήσεων ὑπὲρ ἐκείνου, ὅστις τὴν ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ἐνδομύχου τῆς διανοίας θησαυροῦ. Εἰς τὸ μέλλον ἀπόκειται ἡ περαιτέρω ἐκτύλιξις τῆς προοδευτικωτέρας καὶ σκοπιμωτέρας νομοθεσίας, σχετικῶς πρὸς τὸν ἁρμονικώτερον συνδυασμὸν τοῦ ἀγωνιζομένου ἀτόμου καὶ τῆς καρπουμένης τὰς ἀγρυπνίας αὐτοῦ κοινωνίας. Πανταχόθεν δὲ ὁ διεθνὴς κανονισμὸς τοῦ θέματος τούτου παρίσταται ὡς ἔργον γενικῆς ἀνάγκης.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἄρθρον 433 τοῦ ποινικοῦ νόμου προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τοιαύτης τινὸς νομοθεσίας, ἡ ὁποία ἐν τούτοις ἐλλείπει. Καθὼς οἱ τυποκλόποι τιμωροῦνται διὰ χρηματικῆς ποινῆς 200-2000 δραχμῶν, μεταφερομένων συνάμα τῶν τυποκλαπέντων εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀδικουμένων, ταῦτ' ἐφαρμόζονται κατὰ τὸ 2 ἐδάφιον τοῦ προκειμένου ἁρθροῦ καὶ «εἰς ἄλλας ἐφευρέσεις, ἔργα γεννήματα τῶν ἐπιστημῶν ἢ τεχνικὰ, καθόσον ταῦτα εἶναι ἐξησφαλισμένα δι' ἰδιαιτέρων ἐγγυημάτων προνομίων κατὰ τῶν ἐπιζημιῶν μιμήσεων.»

Πρὸς πλήρωσιν αὐτοῦ τοῦ κενοῦ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 1ης Ἀπριλίου 1864 ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐθνικὴν Συνέλευσιν πρότασις περὶ εἰσαγωγῆς ἐν Ἑλλάδι

τῆς σχετικῆς ἀπὸ 5 Ἰουλίου 1844 Γαλλικῆς νομοθεσίας, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶσα νέα ἀνακάλυψις ἢ ἐφεύρεσις (ἐξαιρουμένων τῶν φαρμακευτικῶν συνθέσεων καὶ τῶν σχεδίων τῶν οἰκονομικῶν ἢ πιστωτικῶν συστημάτων), γενομένη ἐφ' οἴουδ' ἕποτε κλάδου τῆς βιομηχανίας, χορηγεῖ εἰς τὸν ἐφευρετὴν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκμεταλλεῖται αὐτὴν πρὸς ἴδιον ἀποκλειστικὸν ὄφελος, ἀναγνωριζομένου τοῦ δικαιώματος τούτου δι' ἰδιαιτέρου κυβερνητικοῦ ἐγγράφου, φέροντος τὸν τίτλον «προνόμιον ἐφευρέσεως». ὑπὸ τὸν ὄρον ἀνακάλυψις ἢ ἐφεύρεσις νέα περιλαμβάνεται ἐν τῷ Γαλλικῷ νόμῳ πᾶσα ἐφεύρεσις νέων βιομηχανικῶν προϊόντων, πᾶσα ἐφεύρεσις νέων ὀργάνων καὶ μέσων παραγωγῆς, ὡς καὶ πᾶσα νέα ἐφαρμογὴ γνωστῶν μέσων πρὸς παραγωγὴν ἀποτελέσματος ἢ προϊόντος βιομηχανικοῦ.

Κατὰ δύο ἰδέας ἐκαινοτόμει τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Ἑθνοσυνέλευσιν σχέδιον, ὡς πρὸς τὸν χρόνον τοῦ ἐφευρετικοῦ προνομίου καὶ ὡς πρὸς τὸν φόρον. Ἐνῶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπέκειτο εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς κατὰ 5-10 ἢ 15 ἔτη, τὸ ἐλληνικὸν σχέδιον ὀρίζει ἐν γένει 20 ἔτη διὰ τὴν ἀσκήσιν αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τοῦ φόρου ὠρίζε 10 δραχμὰς διὰ τὸ 1ον ἔτος, 20 διὰ τὸ 2ον, 30 διὰ τὸ 3ον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, αὐξανομένης ἐκάστης ἐτησίως δόσεως κατὰ 10 δραχμὰς, ἀντὶ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἰσχύοντος διπλασίου ἐν γένει ποσοῦ. Γὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς συνοδευούσης τὸ ἐγκυβερνητικὸν νομοσχέδιον ἐκθέσεως ἀνήκουσιν εἰς τὴν γενικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος μελέτην:

— Ἡ περὶ προνομίων θεσμοθεσία προτίθεται νὰ ρυθμίση, σύμφωνα πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ὠφέλειαν, τὰς σχέσεις τῶν ἐφευρετῶν καὶ τῆς κοινωνίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ πρώτου, χωρὶς νὰ θυσιάσῃ τὰ συμφέροντα τῆς δευτέρας. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη ἀνταλλακτικοῦ συμβολαίου, τὸ ὁποῖον, ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἐγγυᾶται εἰς τὸν ἐφευρετὴν τὴν ἀποκλειστικὴν, διὰ τινὰ ἔτη, ἐκκάρπωσιν τῶν βιομηχανικῶν ἐφευρέσεών του, περι-

ορίζει ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς ὠρισμένον ἀριθμὸν ἐτῶν, μετὰ παρέλευσιν τῶν ὁποίων ἡ κοινωνία εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτοῦ. Ἡ ἀνταλλαγὴ αὕτη παρέχει ὠφελείας εἰς ἀμφοτέρωτα τὰ μέρη, καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἐφευρετὴν, ὅστις, προστατευόμενος κατὰ τῆς ἀπομιμήσεως, προάγει φανερὰ τὴν ἐφευρέσιν του καὶ τῇ δίδει ὅλας τὰς δυνατάς ἀναπτύξεις καὶ ἀπολαύει ὅλων τῶν ὠφελειῶν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν αὐτὴν, ἥτις διὰ τοῦ τρόπου τούτου λαμβάνει γνῶσιν καὶ γίνεται κατόπιν κυρία μεθόδων, αἵτινες ἤθελον ἄλλως ἀπολεσθῆ δι' αὐτὴν, καθότι οἱ ἐφευρεταί, φοβούμενοι τὰς ἀπομιμήσεις, ἤθελον ἐργάζεσθαι ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἤθελον συμπαραφέρει μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὸν τάφον τὰ ἀπόκρυφα τῶν ἐφευρέσεών των.

Τὰ προνόμια (brevets d' invention) χρονολογούμενα ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1791 διεδέχθησαν τὰς προτιμήσεις (privilèges), αἵτινες πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπεκτῶντο κατ' εὐνοίαν διὰ ραδιουργιῶν καὶ ἐνίοτε διὰ χρημάτων. Οἱ περὶ προνομίων νόμοι ἤνοιξαν νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς Γαλλίας, προσκαλέσαντες τοὺς Γάλλους εἰς ἀπόλαυσιν τῶν εὐεργετημάτων θεσμοθεσίας, ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν ἐπιρροὴν τῆς ὁποίας οἱ Ἄγγλοι προώδευον ἤδη θαυμασίως, διότι ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τοῦ 1623 εἶχε νόμον περὶ προνομίων. Αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἐψήφισαν περὶ τούτου νόμον ἀπὸ τοῦ 1790. Ἡ Γαλλία, ὡς ἐρρέθη, κατὰ τὸ 1791, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσσία κατὰ τὸ 1812. Ἡ Ὁλλάνδα, ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη κατὰ τὸ 1817. Ἡ Αὐστρία καὶ αἱ Λομβαρδοβενετικαὶ ἐπαρχίαι τὸ 1820. Τῶν ἐθνῶν τούτων τὸ παράδειγμα ἠκολούθησαν κατὰ μικρὸν ὅλα τ' ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, ψηφίσαντα τοιοῦτους νόμους· ἀλλὰ νόμοι περὶ προνομίων ἐθεσμοθετήθησαν καὶ ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς ἀποικίαις, ἐν Βραζιλίᾳ, ἐν Βούενος Ἄιρες, ἐν Χιλί, ἐν Κούβα, ἐν Ἀλγερίᾳ, ἐν ταῖς Ὁλλανδικαῖς Ἰνδίαῖς, ἐν ταῖς Ἰσπα-

νικαῖς ἀποικίαις, ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς καὶ Δυτικαῖς Ἰνδίαῖς, ἐν τῇ Νέᾳ Γρενάδᾳ, ἐν ταῖς Δημοκρατίαις τῆς Ἀμερικῆς κτλ. Ἐν ὅλῃ δὲ τῇ Εὐρώπῃ σήμερον δὺμὸν μόνον βασιλεία δὲν ἔχουσι τοιοῦτον νόμον, ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Τουρκία.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ἡ προφανὴς ἀπόδειξις, ὅτι οἱ τόποι, ἐνθα ἡ βιομηχανία καὶ ὁ πολιτισμὸς ἔκαμαν μεγαλειτέραν πρόοδον, εἶναι ἐκεῖνοι εἰς οὓς ἐνομοθετήθη τὸ ταχύτερον, ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι ἰδιοκτησία. Ὅσοι δὲ τόποι δὲν ἔχουσι ἀκόμη τοιοῦτον νόμον εὐρίσκονται εἰς στασιμότητα.

Τὸ προνόμιον ἐφευρέσεως (brevet d' invention) δὲν εἶναι, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω, προτίμησις (privilège) ἀλλ' ἀπλῶς ἔγγραφον ἀποδεικτικὸν ἰδιοκτησίας, δὲν εἶναι μονοπώλειον, οὔτε εὐνοία, οὔτε ἀνταμοιβή, ἀλλὰ τίτλος ἀναγνωρίζων δικαίωμα προϋπάρχον. Πᾶσα βιομηχανικὴ ἀνακάλυψις εἶναι πραγματικῶς ἰδιοκτησία ἐκείνου, ὅστις πρῶτος τὴν ἐπενόησεν. Ἡ ἐφεύρεσις ἀνήκει εἰς τὸν ἐφευρετὴν, ὃν τρόπον μία εἰκὼν εἰς τὸν ζωγραφίσαντα αὐτὴν, ἢ ἐν ποίημα εἰς τὸν ποιήσαντα αὐτό. Ἡ ἐφεύρεσις ἀνήκει εἰς τὸν ἐφευρετὴν, δικαιοτέρον ἢ ὁ ἀγρὸς ἢ τὸ δάσος, ὃπερ ἐκληρονόμησέ τις, διότι, ἐὰν οὗτος δὲν τὰ κατεῖχεν, ἄλλος τις ἤθελε κατέχει αὐτά· δὲν τὰ ἐδημιούργησεν αὐτὸς, ἐν ᾧ ὁ ἐφευρετὴς ἐδημιούργησε τὴν ἐφευρέσιν του, ἐποίησέ τι ἐκ τοῦ μηδενός, ἔδωκεν ἀξίαν εἰς πρᾶγμα, στερούμενον ταύτης πρότερον, δύναμιν εἰς τὸ ἀσθενές, κίνησιν καὶ ζωὴν εἰς τὸ ἀδρανές καὶ νεκρόν. Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ πεφωτισμένα κυβερνήσεις, περιέθαλψαν μὲ ἐιδικὴν προστασίαν τοὺς ἐφευρετὰς ἐξασφαλίσασαι αὐτοῖς, διὰ τῆς χορηγήσεως τῶν προνομίων, τὴν ἀποκλειστικὴν διὰ τινὰ ἔτη ἀπόλαυσιν τῶν εὐφυῶν ἐπινοήσεών των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογοῦνται αἱ μεγάλαι ἀνακαλύψεις, δι' ὧν προήχθη εἰς τὸν σημερινὸν βαθμὸν ὁ νεώτερος πολιτισμὸς· ἄλλως τε ἡ θεσμοθεσία αὕτη, καὶ

ταμειυτικῶς ἐξεταζομένη, εἶναι λίαν ὠφέλιμος, διότι πᾶς ὁ λαμβάνων προνόμιον ἐφευρετῆς, ὑποβάλλεται εἰς πληρωμὴν ἐτησίου φόρου. Οὕτω δὲ εἰς τὰς πεπολιτισμένας ἐπικρατείας, ὅπου ἐδόθησαν μέχρι τοῦδε καὶ δίδονται ἐκάστοτε χιλιάδες προνομίων, τὰ δημόσια ταμεία ἔχουσιν ἐτησίως μεγάλας προσόδους ἐξ αὐτῶν χωρὶς τινος δαπάνης. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἐφευρεταί, προάγοντες ἀσφαλῶς τὰ ἔργα τῶν ἐπινοήσεών των καὶ ἐκμεταλλεύοντες αὐτά, ὠφελοῦσι μὲν ἐν γένει τὴν κοινωνίαν, ἀλλ' ἀνταμοίβονται καὶ οὗτοι παρ' αὐτῆς γένναίως. Οὕτως ἐκ τῶν γνωστῶν ἐφευρέσεων ἡ μὲν κλωστικὴ μηχανὴ τοῦ λιναρίου ἐπωλήθη διὰ τὴν Ἀγγλίαν μόνην ἀντὶ φράγκων 7,500,000, ἡ δὲ ραπτικὴ μηχανὴ ἀπέφερεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν ἐφευρετὴν Homie φράγκα 2,500,000, ἡ τοῦ γαλβανισμοῦ τοῦ σιδήρου φράγκα 12,000,000, ἡ τοῦ Καουτσούκ φράγκα 20,000,000, ὁ Ἰάκωβος Watt διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀτμομηχανῆς ἐκέρδισε φράγκα 64,000,000, καὶ ὁ Richard Arkwright, ἐφευρετῆς τῆς κλωστικῆς μηχανῆς τοῦ βάμβακος, ἐκέρδισε φράγκα 168,000,000. Ἄλλ' ὅσον μεγάλα καὶ ἂν φαίνωνται τὰ ποσὰ, ἅπερ οἱ ἐφευρεταί ἐκέρδισαν, εἰσὶ μολοντοῦτο ἐλάχιστα ἀπέναντι τῶν κολοσιαίων κεφαλαίων, τὰ ὅποια, ἐκμεταλλευθεῖσαι αἱ ἐφευρέσεις των ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν περὶ προνομίων νόμων, παρήγαγον καὶ ἔθεσαν εἰς κυκλοφορίαν εἰς τοὺς τόπους, ἐνθα ἐδόθησαν τὰ προνόμια εἰς τοὺς ἀνωτέρω ἐφευρετάς.

Ἡ Θεσμοθέτησις τοιοῦτου νόμου εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄχι μόνον θέλει ἀπαλλάξει αὐτὴν ἀπὸ τῆς μομφῆς, τῆς ἀπευθυνομένης κατὰ τῶν μὴ προσδεδυμένων εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ θέλει συντελέσει μὲγάλως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν πολλῶν ἐφευρέσεων, προνομιοῦχων ἤδη γενομένων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, καὶ εἰς ὠφέλειαν τοῦ δημοσίου ταμείου, διότι ὁ λαμβάνων τὸ προνόμιον ἐφευρετῆς ὑποχρεοῦται, ἐντὸς ἐνὸς ἢ δύω ἐτῶν, νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐφεύρεσίν του εἰς τὸ κράτος, ἐνθα ἔλαβε τὸ προνό-

μιον, καὶ νὰ πληρόνη εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐτησίως φόρον τινά, ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας τῶν δικαιωμάτων του. Συνήθως δὲ οἱ ἐφευρεταί λαμβάνουσι προνόμιον εἰς ὅλας τὰς ἐπικρατείας, ἐνθα ὑπάρχουσι νόμοι περὶ τούτου. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ψηφίζουσα τοιοῦτον νόμον θέλει ὠφελῆθῃ μὲγάλως ἐκ τῶν ἐκμεταλλευθησομένων ἐνταῦθα ἐφευρέσεων, διὰ τὰς ὁποίας ἀλλοδαποὶ ἐφευρεταί θὰ λάβωσι προνόμιον. Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτου ἂς ἐλπίσωμεν, ὅτι εἰς τὴν προνομιοῦχον ταύτην χώραν τῆς εὐφυίας, ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν προστασίαν τοιοῦτου νόμου, θέλουσιν ἐπινοηθῆ καὶ προαχθῆ ἐφευρέσεις σπουδαῖαι, αἵτινες θὰ ὠφελήσωσι πολυειδῶς τὴν πατρίδα.

Κ.

Η ΩΦΕΛΙΜΩΤΕΡΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΡΟΠΗ.

ΚΑΤΑ HERBERT SPENCER.

Ζήτημα σπουδαῖον καὶ μὲγάλως ἀφορῶν πᾶσαν κοινωνικὴν τάξιν: Τίς ἡ ὠφελιμωτέρα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων τροπή;

Ἐν τῇ σημερινῇ τῆς κοινωνίας καταστάσει, ὅτε τὸ ὠφέλιμον ἐθυσιάσθη χάριν τοῦ ἐπιδεικτικοῦ, ὀφείλει ἕκαστος νὰ γνωρίζῃ αὐτὴν, εἴτε ὡς ἄτομον, εἴτε ὡς μέλος οἰκογενείας, εἴτε ὡς πολίτης, εἴτε ὡς διδάσκαλος. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὸν πολιτισμένον κόσμον τῆς σήμερον, κατ' ἄτομα, πρὸς τὸν βάρβαρον, θέλομεν εὖρει περίεργον ὁμοιότητα αἰσθημάτων καὶ τάσεις πρὸς τὸ ἐπιδεικτικόν: Οἱ Ἀφρικανοὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ capitaine Speke ἔφερον τοὺς ἐκ δέρματος αἰγὸς ἐπενδύτας ἐν ὧσιν ὁ καιρὸς ἦτο καλὸς, ἀπέβαλλον δὲ καὶ ἐδίπλουν αὐτοὺς προσεκτικῶς ἅμα ἡσθάνοντο τὴν παραμικρὰν ὑγρασίαν καὶ ἔμενον οὕτω τρέμοντες

δλόγυμνοι ὑπὸ τὴν βροχὴν! Καὶ τὴν σήμερον πολλοὶ φροντίζουσι μᾶλλον πῶς τὰ ἐνδύματά των νὰ εἶναι τοῦ τελευταίου συρμοῦ ἢ πῶς νὰ εἶναι ἀνετα, φροντίζουσι μᾶλλον περὶ τῆς κομψότητος ἢ περὶ τοῦ εὐχρήστου αὐτῶν.

Τὴν αὐτὴν τάσιν ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ διανοητικῇ σφαίρᾳ· τὸ ἐπιδεικτικὸν ὑπερίσχυσε τοῦ ὠφελίμου. Καὶ σήμερον ἐν τοῖς σχολείοις διδάσκονται οἱ παῖδες μᾶλλον ὅ,τι θέλει τοὺς ἀναδείξει ἢ ὅ,τι θέλει ὠφελῆσει αὐτοὺς κατὰ πρῶτον λόγον καὶ κατόπιν ἄλλους. Αἰτία δὲ τούτου εἶναι ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον αἱ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι ὑπερίσχυσαν τῶν ἀτομικῶν καὶ διότι ἡ πρωτίστη τούτων ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ὑπεροχὴ τῆς κοινωνίας ἐπὶ τοῦ ἀτόμου. Ἐξηγούμεθα: Νομίζεται γενικῶς ὅτι αἱ βασιλικαὶ κυβερνήσεις, τὰ κοινοβούλια καὶ αἱ καθεστηκυῖαι ἀρχαὶ εἶναι αἱ μόναι ἐν τῷ κόσμῳ ἐξουσίαι. Ἄπατη· αἱ ἀνεγνωρισμένα αὐταὶ ἀρχαὶ συμπληροῦνται δι' ἄλλων ἀνωτύμων, αἵτινες ἀναπτύσσονται ἐν πᾶσι τοῖς μικροῖς κύκλοις, ἐν οἷς ἄνδρες καὶ γυναῖκες προσπαθοῦσι νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπιρροὴν τινα. Καὶ αἱ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς προσπάθειαι καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς τὸ ἐπισῦραι τιμὰς καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν ἀνωτέρων ἀπορροφῶσι τὰς ζωτικώτερας δυνάμεις· ἕκαστος προσπαθεῖ νὰ ὑποτάξῃ, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς ἄλλους διὰ τῆς λάμπσεως τοῦ πλούτου του, τοῦ τρόπου τοῦ ζῆν, τῆς λαμπρᾶς ἐνδυμασίας του, διὰ τῶν γνώσεών του ἢ διὰ τῆς εὐφυΐας του· οὕτω δὲ σχηματίζονται οἱ στενοὶ κρῖκοι σιδηρᾶς ἀλύσεως μυρίων ἱεραρχιῶν, δι' ὧν συγκρατεῖται ἡ κοινωνικὴ τάξις. Ἴδου τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς σημερινῆς ἀνατροφῆς· δὲν φροντίζομεν περὶ τῆς ἀξίας τῶν γνώσεων καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ περὶ τῶν τιμῶν, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐπιτυχίας, ἣν θέλει ἀποφέρει αὐτὴ. Οὕτω δὲ σκοπὸς κυριώτερος τῆς ζωῆς ἡμῶν καθίσταται οὐχὶ τὸ εἶναι ἀλλὰ τὸ φανῆναι· καὶ ἔκτοτε ἡ ἀληθὴς τῆς ἐπιστήμης ὠφελιμότης ἔχει παρ' ἡμῖν τὴν αὐτὴν ἀ-

ξίαν, ἣν ἔχουσι καὶ παρὰ τῷ ἀγρίῳ οἱ χρωματισμοὶ του καὶ ἡ ἐπιμέλεια ἣν καταβάλλει οὗτος περὶ τὴν ὀξύτητα τῶν ὀδόντων του.

Πλὴν « ὁ βίος βραχὺς », βραχύτερον δὲ καθιστῶσιν ἡμῖν αὐτὸν αἱ μυρίαὶ ἀσχολίαι του· καὶ ἀνάγκη νὰ κατατρίψωμεν αὐτὸν περὶ τὰ ὠφελιμώτερα, φειδόμενοι τοῦ χρόνου. Ἐξοδεύομεν ἐν τοῖς σχολείοις τῶν ἀρρένων ὥρας ἀπείρους περὶ τὴν ἐκμάθησιν τῆς Λατινικῆς, ἥτις 90 τοῖς 0)0 ἐν τῇ ζωῇ εἶναι ἀχρηστος· διδασκόμεθα μυρίας λεπτομερείας τῆς γεωγραφίας καὶ λησμονοῦμεν αὐτὰς ἅμα τῇ ἐκ τοῦ σχολείου ἐξόδῳ μας. Ἐξ ὅλης τῆς γεωγραφίας, ἣν ἔμαθον παπαγαλιστὶ ἐν τοῖς σχολείοις, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἢ τό: Πειραιεὺς ἐπίγειον τῶν Ἀθηνῶν πόλις ἐμπορικὴ καὶ γεωργικὴ περιέχουσα 7000 κατ. καὶ δὲν θὰ ἐγνώριζον ἢ μόνον αὐτὸ, ἂν διάφοροι περιστάσεις ἄχρι τοῦδε δὲν μὲ ὤθουν νὰ μάθω ἀλλὰ πολλὰ ἄτινα ἐνθυμοῦμαι, διότι ἐκουσίως καὶ ἐξετάζων μόνος τὰ ἔμαθον. Κατακλύζουσι τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν διὰ μυρίων ἄλλων, οὐχὶ διότι εἰσὶν ὠφέλιμα, ἀλλὰ διότι ἡ ἀγνοία αὐτῶν θέλει ἐκθέσει αὐτοὺς εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν λοιπῶν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι διδάσκαλός τις, παροτρύνων μαθητὴν εἰς ἀποστήθισιν τῆς ἱστορίας, τῷ ἔλεγε: πῶς θὰ φαίνεσαι ἐν συναναστροφῇ, ἐν ἣ ὀμιλοῦσι περὶ ἱστορίας ἂν δὲν τὴν γνωρίζης;

Εἰς δὲ τὰς κόρας μόνον τὴν γραφὴν, τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν γραμματικὴν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν ραπτικὴν διδάσκουσι μετὰ πρακτικοῦ σκοποῦ· καὶ μάλιστα καὶ πολλὰ τούτων πρὸς ἐπίδειξιν.

Τὸ καθ' ἡμᾶς ἡ καλλιτέρα διδασκαλία, ἡ ὠφελιμώτερα γνῶσις εἶναι: πῶς δεῖ ζῆν; ἐν τῇ πλατυτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως· δηλ.: τίς ἡ καλλιτέρα χρῆσις τοῦ σώματος; τίς ἡ καλλιτέρα διεύθυνσις τοῦ νοός; τίς ἡ καλλιτέρα ἀνατροφή ἐν τῇ οἰκογενείᾳ; τίς ὁ καλλίτερος τρόπος πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πολιτικῶν καθηκόντων; τίνι τρόπῳ

Θέλομεν μεταχειρισθῆ ὠφελίμως τὰς δυνάμεις πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν καὶ τοῦ πλησίον; τέλος πῶς θέλομεν ζῆσει; Ὁ ὀρθότερος ὁθεν τρόπος τῆς ἐξετάσεως τοῦ καλλιτέρου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ κατὰ πόσον τοῦτο πλησιάζει πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν.

Θέλομεν οὕτως ἐξετάσει τὴν ἀνατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὰς διαφόρους κοινωνικὰς σχέσεις του, ἤτοι ὡς ἀτόμου, ὡς οἰκογενειάρχου, ὡς πολίτου, ὡς ἐν ὥρᾳ σχολῆς καὶ διαχύσεως εὐρισκομένου.

Διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις πρόβλεψε δι' ἐνστίκτων καὶ οὕτω βλέπομεν τὸ παιδίον φεῦγον πρὸ κυνὸς καὶ προστρέχον μετὰ φωνῶν πρὸς τὴν μητέρα του, βλέπομεν αὐτὸ προσπαθοῦν νὰ κρατηθῆ ἐν ἰσορροπίᾳ, ἵνα μὴ πέσῃ· καὶ ὅταν μετὰ τινὰ ἔτη αἱ δυνάμεις του δαπανῶνται εἰς κινήσεις βιαίας, παίγνια ἰσχύος ἢ ἐπιδεξιότητος βλέπομεν ἐν πάσῃ του πράξει, δι' ἧς ἀναπτύσσονται οἱ μῦς του καὶ ἡ κρίσις του καθίσταται ἐτοιμοτέρα, βλέπομεν προπαρασκευῆν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς διοικήσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς ἀποφυγῆς τῶν κινδύνων, οἵτινες παρουσιάζονται τοῖς πᾶσιν ἐν τῇ ζωῇ. Πλὴν ἡ φύσις ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἀρμόζουσαν ἐλευθερίαν, ἣν πολλάκις εἶδομεν ἀστόχους διδασκαλίσσας νὰ παραβλάπτωσιν ἐν ταῖς ἐμπιστευθείσαις αὐταῖς κόραις διὰ τῆς φράσεως, «τί τρέχεις, τί πηδᾶς; δὲν εἶσαι ἀγόρι»!

Ἄλλὰ τὸ σῶμα, προφυλαττόμενον οὕτω διὰ τῶν ἐνστίκτων ἀπὸ πάσης προσβολῆς κατὰ τῆς ἀναπτύξεως, δέον νὰ προστατευθῆ καὶ κατὰ τῶν συνεπειῶν τῶν παραβάσεων τῶν φυσιολογικῶν νόμων, αἵτινες συνέπειαι εἶναι ἀσθένειαι καὶ θάνατος· καὶ τὴν ἀνάγκην ταύτην μαρτυροῦσιν ἡμῖν ζῶσαι μαρτυρίαι, αἱ τῶν μεσηλίκων ἢ παρηλίκων πόσοι τούτων ὑγιαίνουσι; σπανιώτατα τὰ παραδείγματα καλῆς ὑγιείας ἐν τῷ γήρατι. Ἄλλὰ καὶ αἱ ἀσθένειαι σμικρύνουσι τὴν ζωὴν, διότι ὅσω καλῶς καὶ ἂν ἀποσοβηθῆ ἡ ἀσθένεια ἀφίνει πάντοτε ἔχνη, ἣτινα ἂν πρὸς στιγμὴν

σιωπῶσιν ἐπιφέρουσιν ὅμως κατόπιν τὰς συνεπείας των.

Διὰ τοῦτο ἡ ἐπιστήμη βοηθοῦσα εἰς τὴν αὐτοσυντήρησιν, καθ' ὃ προλαμβάνουσα τὴν ἀπώλειαν τῆς ὑγιείας, ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην γνῶσιν. Καὶ ἐν ᾧ ὅλοι ἐννοοῦσιν, ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἡ καλλιτέρα διδασκαλία πρὸς αὐτοσυντήρησιν, ὀλίγιστοι φροντίζουσι νὰ μάθωσι τίνα μαθήματα παρέχουσι τὴν γνῶσιν αὐτῆς.

Ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφὴ καὶ ἡ ἀριθμητικὴ διδάσκονται ἀληθῶς ἐν τοῖς σχολείοις μετ' ἐπιμελείας, ἀλλ' ἐκτὸς τούτων οὐδὲν ἄλλο μάθημα ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς γενικωτέρας ἀσχολίας τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες τὸ πλεῖστον ἀσχολοῦνται εἰς τὴν παραγωγὴν, καὶ τὴν συναλλαγὴν ἐφοδίων τῆς ζωῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐφαρμοζομένων μεθόδων, ἤτοι ἐκ τῆς ἐπιστήμης. Ἐπὶ τοῦ κλάδου δὲ τούτου τῶν γνῶσεων στηρίζεται ἡ πραγματοποίησις ὅλων τῶν προόδων, αἵτινες καθιστῶσι δυνατὴν τὴν πεπολιτισμένην ζωὴν, διότι ἂν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν λογικὴν, ἐπιστήμην ὅλως ἀφηρημένην, ἡ γνῶσις τῶν μαθηματικῶν εἶναι ἀναπόφευκτος εἰς τὴν διεύθυνσιν ὅλων τῶν πράξεων ἡμῶν ἐν οἰαδήποτε σχέσει τῆς ζωῆς, εἴτε ὡς ἐμπόρων, εἴτε ὡς γεωργῶν, εἴτε ὡς κτηματιῶν, βιομηχάνων, ἐπιχειρηματιῶν, ἐργατῶν κλπ. Ἡ μηχανικὴ, ὡς ἐπιστήμη ἀφηρημένη καὶ συγκεκριμμένη, εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τοὺς χειροτέχνους· ἐξετάσατε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἄρτου, ὅπως σήμερον κατασκευάζεται, τὴν τοῦ ἐνδύματος, καὶ εἶπατέ μοι ἂν δὲν εἶναι προϊόντα τῆς μηχανικῆς ὡς ἐν μεγάλῳ οἰσιδηρόδρομοι κλπ. Ἀπειραριθμότεραι δ' ἐτι αἱ ἐφαρμογαὶ τῆς χημείας· ὁ βαφεὺς, ὁ γναφεὺς, ὁ ἐργοστασιάρχης καὶ πᾶσα ἡ τῶν τεχνικῶν συσκευῶν ἀκολουθία ἔχουσιν ἀνάγκην ἀπόλυτον τοῦ φωτός τῆς.

Καὶ ἐν ταῖς συγκεκριμέναις ἐπιστήμαις ἡ ἀστρονομία εἶναι ἀναγκαιοτάτη διδασκαλία, διότι ἐπ' αὐτῆς ἐστηρίχθη ἡ ναυτιλία καὶ ἐπὶ ταύτης τὸ ἐμπόριον, ἐξ οὗ ζῆ τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων. Ἡ γεωλογία, ἡ ἐπιστήμη αὕτη τῆς

γῆς, ἢ τόσον εὐρεία εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς καλλιεργείας τῆς, εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ εἰς ἀληθῶς προοδευτικὴν τῆς κοινωνίας κατάστασιν. Ἡ βιολογία, ἣτις εἶναι ἐπιστήμη τῆς ζωῆς, ἔχουσα ὡς βάσιν τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἐμμέσων τρόπων τῆς προσωπικῆς συντηρήσεως, εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ τελευταίας βιομηχανικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαταστάσεως.

Ἄν λοιπὸν ἡ ἔλλειψις τοιούτων γνώσεων ἐπιφέρῃ πασιδῆλως ἀπώλειαν ζωῆς καὶ χρημάτων, ὅποια ἀποτελέσματα θέλει ἐπιφέρει εἰς τὰς κατόπιν τῶν ἀμυήτων τῆς ἐπιστήμης γενεάς; Διότι καθ' ὅσον αἱ βιομηχανίαι καθίστανται ἐπιστημονικώτεραι ὑπὸ τὴν πυξίδα τοῦ συναγωνισμοῦ, καθεὶς θέλει ἔχει ἀνάγκην θετικῶν γνώσεων, αἵτινες εἶναι αἱ μᾶλλον ἡμελημέναι ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ὧν μᾶλλον ἔχομεν ἀνάγκην ἐν τῇ ζωῇ. Αἱ βιομηχανίαι ἤθελον ἐκλείψει ἄνευ τῶν γνώσεων, ἄς οἱ ἄνθρωποι ἀποκτῶσιν εἰκῆ καὶ ὅπως ἕκαστος δύναται μετὰ τὴν ἐκ τῶν σχολείων ἐξοδόν του. Αἱ δὲ ζωτικαὶ γνώσεις, αἵτινες μεγάλυνουσιν, ἀναπτύσσονται ἐν τῇ σκιά καθ' ὃν χρόνον οἱ ἐπίσημοι διδάσκαλοι δὲν ἀσχολοῦνται ἢ περὶ τὴν ἀποθησαύρισιν ξηρῶν τόπων.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ διαιρέσει τῶν ἀνθρωπίνων ἐνασχολήσεων, οὗ ἀνθρώπου ὡς οἰκογενειάρχου, οὐδὲν παρασκευάζει ἢ καθ' ἡμᾶς ἐκπαίδευσις. Καὶ ἂν κατὰ τύχην μετὰ τινος αἰῶνα ἀρχαιοδίφης ἀνεύρισκε δέμα τῶν ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἀνεγνωρισμένων διὰ τὴν διδασκαλίαν βιβλίων, ἤθελε θαυμάσει διὰ τὴν περὶ τῶν μελλουσῶν γενεῶν ἐπικρατοῦσαν ἀκηδίαν. Ἄν τις ἐλάμβανεν ἀνὰ χεῖρας χειρουργικὸν ἐργαλεῖον, ἐν τῇ προαιρέσει νὰ τὸ μεταχειρισθῆ πρὶν ἢ μάθῃ τὴν ἀνατομίαν, ἤθελε διεγείρει τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ θεατοῦ καὶ ἐν τούτοις ἀναλαμβάνουσι τὴν ἀνατροφὴν τέκνων οἱ οὐδέποτε τὰ στοιχεῖα καὶ αὐτῆς γνωρίσαντες καὶ διαστρέφουσιν ἀδεξίως τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, ἢ κοινωνία χωλαίνει, ἢ κοινωνία τυφλοῦται, καὶ

οὐδεὶς ἐπὶ τοιούτοις ἀγανακτεῖ. Διότι ἡ νεαρὰ μήτηρ, ὅταν ἦτο εἰς τὸ σχολεῖον κόρη ἔτι, ἐδιδάσκετο τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, τῶν ὀνομάτων, τὰς χρονολογίας, χωρὶς οὐδὲν νὰ διδαχθῆ τὸν τρόπον τοῦ φέρεσθαι πρὸς νεαρὰ πλάσματα, ἀλλ' οὐδὲ τὰ διδαχθέντα αὐτῇ ἦσαν κατάλληλα, ὥστε νὰ τὴν καταστήσωσιν ἱκανὴν εἰς ἀνεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων μεθόδων. Τοιουτοτρόπως κατὰ πᾶσαν στιγμὴν φαίνεται ἡ ἀδεξιότης αὐτῆς περὶ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου τῆς, τοῦ ὁποίου ἐμποδίζεται ἡ ἀνάπτυξις καὶ καταστρέφεται ἡ εὐτυχία, τὸ μέλλον καὶ ὁ χαρακτήρ.

Ὁμολογητέον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία εἶναι ἡ μόνη ἀρμόζουσα, διότι εἶναι ἀδύνατος ὁ κανονισμὸς τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἰδεῶν ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ τρόπου καθ' ὃν αὗται σχηματίζονται, ἀφ' οὗ οἱ γονεῖς ἀγνοοῦσι τὴν ψυχολογίαν, καὶ ἐκ τούτου ἡ οἰκτρὰ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν ἢ ἠθικὴ, ἢ φυσικὴ καὶ ἡ διανοητικὴ. Εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τοὺς γονεῖς ἡ γνώσις τῶν ἀρχῶν τῆς φυσιολογίας καὶ τῶν στοιχειωδῶν ἀληθειῶν τῆς ψυχολογίας. Ὑπομειδιᾷ πιθανὸν ὃ ἀναγνώστης, τὸ νομίζει ὅπως παράλογον, καὶ θὰ ἦτο τοιοῦτον ἐὰν ἀπητοῦμεν παρ' ὅλων τῶν πατέρων καὶ τῶν μητέρων γνώσιν ἐντελεῖ τούτων. Ἀλλὰ δὲν ἀξιοῦμεν τοσαῦτα αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ συνοδευόμεναι μετὰ τινῶν παραδειγμάτων πρὸςκατανόησιν ἀρκοῦσιν. Ὅπωςδὴποτε δὲ ἡ διανοητικὴ, ὡς καὶ ἡ φυσικὴ τῶν τέκνων ἀνάπτυξις, ὑπόκειται εἰς νόμους, ὧν ἡ ἀθέτησις ἐπιφέρει ἀφεύκτως βαρυτάτας εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν συνεπείας, καὶ ἡ ἀμέλεια σοβαρὰς βλάβας σωματικὰς καὶ ἠθικὰς.

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς πολίτου. Τί διδάσκουσιν αὐτὸν ἐπὶ τῶν καθηκόντων του ὡς τοιούτου; Τὸ μόνον μάθημα ἐκ τῶν διδασκομένων, τὸ ἔχον τινὰ σχέσιν πρὸς τὸ θέμα τοῦτο, εἶναι ἡ ἱστορία· εἴπομεν ἀνωτέρω πῶς αὕτη διδάσκεται. Ἡ ἱστορία ὄφειλε νὰ περιλαμβάνῃ τὴν ἱστορίαν τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς

καταστάσεως τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν γεγονότων, ἐν ταῖς συνεπέαις καὶ τοῖς ἀποτελέσμασι. Τίνα σχέσιν π. χ. ἔχουσιν οἱ γάμοι, οἱ θάνατοι, αἱ νίξεις, αἱ ἤτται τῶν βασιλέων πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνῶν; Καὶ ὅμως περὶ αὐτῶν τὸ πλεῖστον ὁ τετριμμένος τῆς ἱστορικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀγών. Ἐν Ἀμερικῇ, τῇ πρακτικῇ ἐκείνῃ δημοκρατίᾳ, οἱ πίνακες τῆς ἀναγνώσεως γνωρίζετε τί περιλαμβάνουσι καὶ τί ὁ μαθητῆς, ὁ μέλλον πολίτης, διδάσκεται ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων; Διδάσκεται τὸν θεμελιώδη χάρτην, τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου, τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Καὶ προοδεύει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, καὶ θαυμάζει τὴν πρωτοπορίαν τοῦ ἡγηράσκουσα Ἰνδῶν. Ἄλλ' ἔστω ὅτι ἐμάθετε εἰς πόσας μάχας παρέστη ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ ἢ βασιλεὺς, ποσάκις ἐνυμφεῦθη, ποσάκις ἐνίκησε, ἐφωτίσθητε ἄρα γε διὰ τούτου πλεῖστον ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς ὑμετέρας ψήφου; Ἀλλὰ θέλετε εἶπει: ἡ ἱστορία ὁμιλεῖ περὶ γεγονότων· αὐτὰ εἶναι τὸ πεφιλημένον θέμα της. Ἡ ἀπάντησις εἶναι πρόχειρος, διότι τὰ ξηρὰ γεγονότα ἔχουσι σχετικὴν ἀξίαν, καὶ πιθανῶς μὲν διὰ τοὺς ἱστοριοδίφας, χρησιμεύουσιν ὡς τὰ συντρίμματα τῶν ἀγγείων εἰς τοὺς ἀρχαιοσυλλέκτας, εἶναι ὅμως ἄχρηστα διὰ τοὺς πολίτας ἐκείνους, οἵτινες ἐκ τῆς παρελθούσης ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος μᾶς ζητοῦσι παραδείγματα ἔμφυχα καὶ κανόνας διαγωγῆς, οἵτινες εἶναι ἡ σπουδαιότερα ὠφέλεια ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Τῆς βάσεως ταύτης ἐκτὸς τιθεμένης, ἡ ἱστορία εἶναι ἀνάγνωσμα πρὸς διασκέδασιν καὶ οὐχὶ πρὸς θεμελίωσιν.

Καὶ οὕτως ἰδοὺ πάλιν ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ πῶς δεῖ ζῆν ὡς πολίτην, ἐπιστήμης δηλαδὴ τὸ πλεῖστον ἀγνώστου καὶ μάλα γε τελεσιουργοῦ. Ἡ κοινωνιολογία καὶ ἡ βιολογία ἀνήκουσιν εἰς τὴν εὐρυτάτην αὐτὴν ἐννοίαν, ἀνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατος ἡ κατανόησις τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἐν τῇ μεγάλῃ παικίᾳ καὶ τῇ ἐνότητι αὐτῆς.

Ἡ τελευταία διαίρεσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας περιλαμβάνει τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς ἐν αὐταῖς διαφόρους διασκεδάσεις του, περίπατον, μουσικήν, ποίησιν, ἀνάγνωσιν, ζωγραφικὴν, κλπ. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἀνευρίσκομεν τὴν ἀνάγκην ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας. Ἡ μηχανικὴ, ἡ ἀνατομία, ἡ χημεία, ἡ φυσικὴ εἶναι ἀναγκαιόταται διὰ τὴν ζωγραφικὴν καὶ γλυπτικὴν, διὰ τὸν περίπατον καὶ τὰ παίγνια. Ἡ χημεία, ἡ φυσικὴ, ἡ μετεωρολογία, ἡ ἀνθρωπολογία διὰ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Οὕτω καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ διαιρέσει ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἡ ἐπιστήμη εἶναι βᾶσις τῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι ἡ αἰσθητικὴ βασίζεται ἐπὶ νόμων ἐπιστημονικῶν καὶ ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀνεύρη τὸ ἀπολύτως καλὸν ὁ ἀγνοῶν τοὺς νόμους αὐτοῦ.

Εἰς ὑποστήριξιν ὅμως τῆς σήμερον ἐν χρήσει διδασκαλίας ἀντιτάσσοις προτερήματά τινα αὐτῆς, οἷα ἡ ἀνάπτυξις τῆς μνήμης· πλὴν καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀναπτύσσει ταύτην· πόσας διαιρέσεις καὶ ὑποδιαίρέσεις ὀφείλει νὰ μάθῃ ὁ καὶ στοιχιωδῶς ἔτι διδασκόμενος αὐτὴν; Ἰσχυρίζομεθα μάλιστα ὅτι καὶ ἀνωτέρα ἔτι, ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπίτασις τῆς μνήμης ἀπέναντι τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν ἀπλὴν τῶν λέξεων διδασκαλίαν, διότι ἡ ἐπιστήμη ἀναπτύσσει εἰδός τι μνήμης κατὰ πολλὰ ἀνώτερον, καθόσον ἐν τῇ σπουδῇ οἷασδήποτε γλώσσης ἡ σειρά τῶν ἰδεῶν, δι' ἧς ποτίζουσι τὸ πνεῦμα, ἀνταποκρίνεται εἰς γεγονότα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅλως τυχαῖα, ἐν ᾧ ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἐπιστήμης αἱ σειραὶ τῶν ἰδεῶν ἀνταποκρίνονται εἰς ἀναγκαῖα γεγονότα.

Παρατηρητέον δὲ ὅτι αἱ ἐπιστήμαι ἀναπτύσσοις τὴν κρίσιν αὐτὴν, ἥτις ἐκτὸς τῆς ἦν ἐν τοῖς μαθηματικοῖς λαμβάνει ἀτελοῦς ἀναπτύξεως, οὐδαμοῦ ἄλλοῦ εὐρίσκει ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς διαπλάσεως ἔρεισμα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς διδασκαλίᾳ ἕνεκεν τοῦ ἀξιοματικοῦ τῶν ἐνταύτῃ διδασκόμενων, δι' ὅπερ καὶ ὁ Faraday εἶπεν: ἡ κοινωνία ἀγνοεῖ

οὐ μόνον τὴν διδασκαλίαν τῆς κρίσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄγνοιάν τῆς αὐτῆν ἄγνοεῖ, φέρων ὡς αἰτίαν τῆς τοιαύτης πνευματικῆς καταστάσεως τὴν ἔλλειψιν ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας.

Ὁ διδάσκαλος διδάσκει ὅτι τοῦτο σημαίνει τοιαύτη λέξις, καὶ τοῦτο εἶναι κανὼν τοιαύτης περιπτώσεως, διὰ τρόπου ἐπιβάλλοντος τῷ μαθητῇ τὸ ἀσυζήτητον τοιούτων ἰδεῶν καὶ κανόνων· ἀποτέλεσμα τούτου ἡ τυφλὴ ὑπακοὴ ἐκ μέρους τοῦ μαθητοῦ· πιστεῦε καὶ μὴ ἐρεῦνα ἐπὶ παντός ἀντικειμένου· ἐν ᾧ ἡ ἐπιστήμη προκαλεῖ πάντοτε τὴν ἀτομικὴν κρίσιν ἐκάστου, μὴ ἀπαιτοῦσα παρ' αὐτοῦ ἢ τὴν παραδοχὴν τῶν ὅσα τῷ ἀποδεικνύονται, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ἀνεξάρτητον ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ πολυτιμώτατον αὐτὸ τοῦ χαρακτῆρος στοιχεῖον.

Τέλος ἡ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία εἶναι ἀνωτέρα πάσης διὰ τὴν θρησκευτικὴν καλλιέργειαν, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Θέλουσι ἀντιτάξει τινές: πῶς εἰσερχόμενοι εἰς ἐξέτασιν τῶν ὄντων καὶ παραδεχόμενοι ἀρχὰς καὶ αἰτίας τῶν ὄντων ἀλλοίας τῶν διδασκομένων ὑπὸ τῆς θρησκείας, θέλομεν ἀναπτύξει θρησκευτικῶς τοὺς παῖδας διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας;

Ἀπαντῶμεν διὰ παραδείγματος. Ὑποθέσωμεν ὅτι ἄνδρα σοφὸν κατὰ τὴν κοινὴν πεποίθησιν θαυμάζουσι διὰ τὴν σοφίαν τῶν ἔργων του, ἅτινα οἱ θαυμασταί του οὐδέποτε ἀνέγνωσαν ἐκτὸς τοῦ καλύμματός των, οὐδέποτε προσεπάθησαν νὰ ἐννοήσωσι. Τίνα ἀξίαν ἔχουσι διὰ τὸν σοφὸν ἐκεῖνον οἱ ἔπαινοι; τίνα ἰδέαν ὀφείλει νὰ ἔχη περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν ἐπαινούντων; Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀνθρωπότης τὴν αὐτὴν διαγωγὴν δεικνύει πρὸς τὸ σὺμπαν καὶ τὴν ἀρχὴν του. Καὶ χειρόν ἐτι! πολλοὶ καὶ καταδικάζουσι τοὺς ἐνασχολουμένους περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ κατανόησιν τούτων.

Οὕτως ἡ ὀφελιμωτέρα γνῶσις εἶναι ἡ ἐπιστήμη, διδασκομένη ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων πρὸς τὰ συνθετώτερα.

διότι ὑπὸ οἵανδήποτε ἔποψιν καὶ ἂν ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα, ἡ γνῶσις τῆς σημασίας τῶν πραγμάτων προτιμωτέρα τῆς γνώσεως τῶν λέξεων, διότι ἡ διανοητικὴ, ἠθικὴ, φυσικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐξέτασις τῶν περιβαλλόντων ἡμᾶς φαινομένων εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν λεξικῶν.

Οὕτως ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς προόδου ἀναγραφείτω ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις.

Σ. Β. ΣΤΕΦΑΝΟΥ.

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

Ἡ ἐν Ἀργεῖ συγκροτηθεῖσα Ἑθνικὴ Συνέλευσις, διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Ἰουλίου 1829 Ἡ΄ ψηφίσματός της, ἀφ' ἑνὸς διακήρυξεν ὅτι «νομίζει ἑαυτὴν εὐτυχῆ γεγονόμην τὸ ὄργανον, δι' οὗ τὸ ἔθνος ἐκπληροῖ τὸ πλεόν ἐφετὸν τῶν χρεῶν του, τὸ νὰ ἀναπέμψῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις ἔδειξε τόσα θαύματα διὰ τὴν σωτηρίαν του», καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπεφάσισεν ἵνα, «ὅταν ἡ τοπικὴ περιφέρεια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ καθέδρα τῆς κυβερνήσεώς της κατασταθῶσιν ὀριστικῶς καὶ οἱ οικονομικοὶ πόροι τοῦ κράτους ἐπιτρέψωσιν, ἀνεγερθῇ κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν καθέδραν αὐτῆς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος τιμώμενος», ἐν τῷ ὁποίῳ ὠριζε συγχρόνως ἡ Συνέλευσις, ἵνα ἐπὶ τινος μνημείου χαραχθῶσι τὰ ὀνόματα τῶν φιλελλήνων, ὅσοι ἀπέθανον εἰς τὴν Ἑλλάδα μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἑθνικῆς ταύτης εὐχῆς ἐξεδόθη τῇ 25 Ἰανουαρίου 1834 βασιλικὸν διάταγμα, τὸ ὁποῖον ὠριζε τὰ ἐπόμενα:

«Θέλει ἀνεγερθῆ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ναὸς, τι-

μῶμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος πρὸς αἰωνίαν μνήμην τῆς θαυματουργοῦ ἀντιλήψεως τῆς Θείας Προνοίας τῆς ρυσαμένης τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ἀπὸ δεινῶν καὶ κινδύνων, καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὴν πίστιν, δι' ἧς οἱ προπάτορες τῶν ἀνεκτῆσαντο τὴν ἐλευθερίαν τῶν εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1830 αἱματώδεις πολέμους.

Θέλομεν τὸ μνημεῖον τοῦτο νὰ εἶναι ἄξιον καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, καὶ τοῦ συμβάντος. πρὸς μνήμην τοῦ ὁποίου ἀνεγείρεται. Θέλει ἐπομένως γένηαι ἄνευ ἀναβολῆς ἢ ἐκλογῆς τῆς θέσεως καὶ ἢ σύνταξις τοῦ προγράμματος· μετὰ δὲ ταῦτα θέλουν προσκληθῆαι ἀμέσως ἀρχιτέκτονες, ἐντόπιοι καὶ ξένοι, διὰ νὰ παρουσιάσουν σχέδια κατασκευῆς τοῦ μνημείου.

Ὁ πρῶτος λίθος θέλει τεθῆαι τὴν 25 Ἰανουαρίου 1835, καὶ ἐπομένως αἱ προπαρασκευαὶ τῆς τελετῆς πρέπει νὰ ἐπιταχυνθῶν. Ἡ πρὸς τοὺς ἀρχιτέκτονας πρόσκλησις διὰ νὰ παρουσιάσουν τὰ περὶ κατασκευῆς σχέδιά των, θέλει γίνεαι ἐντὸς ὀλίγου, καὶ θέλει δοθῆαι προθεσμία τοιαύτη, ὥστε ἢ ἔγκρισις τοῦ σχεδίου νὰ εἰμπορῆ νὰ γείνη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους, ἢ δὲ κατασκευὴ ν' ἀρχίσῃ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀνεμπόδιστως, ἅμα τεθῆαι ὁ πρῶτος λίθος.

Τὰ ὀνόματα τῶν εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης πεσόντων φιλελλήνων, καθὼς καὶ τῶν ὅσοι συνετέλεσαν καθ' ὅποιονδήποτε τρόπον εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, θέλουν καταγραφῆαι ἀκριβῶς καὶ καθυποβληθῆαι εἰς ἡμᾶς εἰς δύο χωριστοὺς καταλόγους.

Θέλει ληφθῆαι πρόνοια, ὥστε νὰ προμηθευθῶσιν ἀπὸ ἀξίους τεχνίτας σχέδια τοῦ μνημείου, τοῦ κατὰ τὸ ἀρθ. 5 τοῦ ρηθέντος ψηφίσματος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἐγεγερθησομένου.»

Μετὰ τὸ διάταγμα τοῦτο, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου εἰδικὴ ὑπῆρχε μνεῖα περὶ τοῦ φιλελληνικωτάτου βασιλέως τῆς Βαυαρίας, συνετάχθησαν τὰ ἀνήκοντα σχέδια, καὶ ἐπειδὴ

τὸ κύριον εἶναι πάντοτε τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ἐδέησε νὰ συνδυασθῆι ἢ ἐθνικὴ περὶ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος ἰδέα πρὸς τὰς ἐκουσίας τῶν πιστῶν εἰσφοράς. Ἐπὶ τούτῳ ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1838 διάταγμα ὀρίζον τὰ ἑξῆς :

« Ἀφοῦ ἐξεφράσαμεν ἤδη διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου (6 Φεβρουαρίου) 1834 Ἡμετέρου Διατάγματος τὴν θέλησίν μας τοῦ ν' ἀνεγείρωμεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν μας, τὰς Ἀθήνας, ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος, πρὸς αἰωνίαν μνήμην τῆς θαυματουργοῦ ἀντιλήψεως τῆς Θείας Προνοίας, τῆς ρυσαμένης τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ἀπὸ δεινῶν καὶ κινδύνων, καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὴν πίστιν, δι' ἧς οἱ προπάτορες τῶν ἀνεκτῆσαντο τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ἀποφασίζομεν :

Ἐγκριθέντων ἤδη παρ' Ἡμῶν τῶν ὑποβληθέντων παρὰ τοῦ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ διορισμένου ἀρχιτέκτονος σχεδίων, ὡς ἄξιων κατὰ πάντα καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ συμβάντος, πρὸς μνήμην τοῦ ὁποίου ἀνεγείρεται, προσδιορισθείσης δὲ τῆς θέσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας μέλλει νὰ ἐγεγερθῆι ὁ ναὸς οὗτος, ν' ἀρχίσῃ ὅσον τάχιστα ἢ ἀνέγερσις τοῦ μνημείου τούτου.

Ἀποφασίζομεν ὅθεν νὰ γείνη ἤδη τώρα ἑναρξίς τῶν προκαταρκτικῶν ἐργασιῶν, καὶ νὰ προχωρήσῃ ἢ οἰκοδομὴ ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ὑπαρχόντων μέσων.

Θεωροῦντες τὸν ἀνεγεγερθησόμενον τοῦτον ναὸν ὡς ἐθνικὸν τῶντι μνημεῖον, ἐκφράζον τὴν πρὸς τὸν Ὑψιστον εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους, ἐλπίζομεν ὅτι ἕκαστος Ἑλληὴν θέλει φιλοτιμηθῆαι, ἀπὸ ἀληθῆ πατριωτικὰ αἰσθήματα κινούμενος, νὰ συνεισφέρῃ εὐχαρίστως τὸ κατὰ δύναμιν. Θέλομεν προσδιορίσει καὶ Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου Ἡμῶν ταμείου ἀνάλογόν τινα ποσότητα.

Διατάττεται δὲ ἢ Ἡμετέρα ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας νὰ δώσῃ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας τόσον εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Ἱερεῖς τοῦ Κράτους καὶ τὰς Δημοτικὰς Ἀρχάς, ὅσον καὶ εἰς τοὺς Ἡμε-

τέρους Πρέσβεις και Προξένους διά να συνάξωσι τὰς ἐκουσίας συνδρομὰς, τὰς διά τὸν σκοπὸν τοῦτον προσφερθείσας.

Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν συνεισφερόντων εἰς τὸν ἀγαθὸν καὶ ἔθνικὸν τοῦτον σκοπὸν, θέλουσι καταγραφῆ εἰς ἰδιαιτέρον βιβλίον, διά να φυλάττωνται εἰς τὸν ναὸν τοῦτον εἰς αἰωνίαν αὐτῶν μνήμην.»

Τοιαῦτα εἶναι τὰ διατεταγμένα ἐπὶ τῆς ἔθνικῆς ἰδέας τοῦ ἐν μεγαλοπρεπεῖ μνημείῳ συνδυασμοῦ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πατριωτικοῦ αἰσθήματος. Χαρακτηριστικὸν ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι αἱ εἰσπραχθεῖσαι κατὰ τὴν ὀκταετίαν 1838—45 συνδρομαὶ μόλις ἀνεβιβάσθησαν εἰς 32,012 δραχμὰς εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ προστεθῶσι 2,506 εἰσπραχθεῖσαι τῷ 1846 καὶ 1,243 εἰσπραχθεῖσαι τῷ 1853, τὸ ὅλον 35,761 αἰτίνας κατετέθησαν παρὰ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἐπὶ τόκῳ μεθ' οὗ συνεποσοῦντο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1869 εἰς 49,555 δραχμὰς.

Ἡ ἰδέα αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐγκαταλελειμμένη. Δὲν εἶναι ἄξιον τοῦ ἔθνους νὰ περιμένῃ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὴν ἐκπλήρωσιν σκοποῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ πίστις καὶ ἡ πατρὶς ὠδήγουν τὰς βαθυτέρας σκέψεις. Ἡ πολιτεία ἔδειξε καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὡς ἐπὶ τόσων ἄλλων, τὴν ἀνικανότητα αὐτῆς, διότι συγκρινομένη πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς π. χ., οἵτινες ἀνήγειρον ἐν Ἀθήναις τὴν ἐκκλησίαν τῆς Χρυσοσπηλιωτίσσης καὶ ἀνεγείρουσι τὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀποδεικνύεται καθυστεροῦσα καὶ πρὸς τὴν μέθοδον τῶν εἰσφορῶν τῆς εὐσεβείας καὶ πρὸς τὴν οικονομικὴν δύναμιν, ἣτις κατασκευάζει τὰ μεγάλα μνημεῖα τῶν ἔθνῶν. Οὐδὲ πρὸς τὸ χιλιοστημόριον τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἣτις ἐμεγαλοῦργησεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, δύναται νὰ συγκριθῆ ἢ Ἑλληνικῆ τῶν νεωτέρων χρόνων Πολιτεία.

Π.

ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ.

Ἡ θνησιμότης τῶν πόλεων δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ἀσφαλεστέρα εἰκὼν τοῦ ἀστυκοῦ πολιτισμοῦ. Ὅσον ἐκείνη ἐπιτείνεται, τόσον οὗτος περιπίπτει εἰς μείζονα ἔλεγχον. Διότι ἐκεῖνος ὁ καρπὸς εἶναι καλλίτερος, ὅστις πληρέστερον ἐκτελεῖ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Ὅταν δὲ πόλεις, αὐτὸς ὁ κατ' ἐξοχὴν τῆς κοινωνίας καρπὸς, εἶναι μᾶλλον δηλητηριώδεις, ἕκαστος ἐρωτᾷ μέχρι ποίου σημείου δύναται νὰ ὑποχωρήσῃ ἡ ἐξοχικὴ ζωὴ εἰς τὴν ὑπὸ τὰς στέγας τοῦ ἀστεος;

Ἐχομεν οὕτως ὑπ' ὄψιν τὴν κατὰ τὸν παρελθόντα νοέμβριον θνησιμότητα ἐντὸς εἴκοσι καὶ ὀκτῶ, ἐν τε τῷ παλαιῷ καὶ νέῳ κόσμῳ, προεχουσῶν πόλεων, αἰτίνας ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς πρὸς τὸν ἄδην ἀγούσης εὐθυτέρας ὁδοῦ κατατάσσονται κλιμακῶδ' ὡς ἑξῆς, λογιζομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποβιώσεων ἀπέναντι 1000 κατοίκων.

Πόλεις	Θάνατοι	Πόλεις	Θάνατοι
Ἅγιος Λουδοβίκος	11,0	Σταχυόλμη	21,9
Φιλαδέλφεια	13,3	Λονδῖνον	22,4
Σικαγὸ	14,4	Βιέννη	24,2
Ἅγιος Φραγκίσκος	14,9	Παρίσιοι	24,4
Χριστιανία	16,6	Λίβερπούλη	26,0
Γλασκόβη	16,8	Πουδλ.-Πέστα	29,6
Βαλτιμόρη	17,1	Πετρούπολις	31,1
Κινκινάτη	17,4	Βομβάη	32,2
Ρενεῦη	17,9	Κοπενάγη	32,3
Βρυξέλαι	18,1	Ρώμη	32,3
Βιρμιγκάμη	19,8	Πράγα	33,2
Νέα Λύρηλια	21,4	Γεργέστη	35,7
Νέα Ὑόρκη	21,6	Ἀλεξάνδρεια	38,7
Βερολῖνον	21,7	Ριο-Ἰανέιρο	46,6

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος ἐξάγεται, ὅτι δὲν εἶναι αἱ πολυπληθέστεραι τῶν πόλεων αἱ κρύπτουσαι ἐν τοῖς σπλάγχχνοις αὐτῶν τὴν μείζονα τῆς ἀνθρωποφθορᾶς ἀρχὴν, ἀλλ' ἡ ἐλαττωματικὴ τῶν ὄρων τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς

ὕγιεινῆς ἀποκατάστασις ἢ κυρία αἰτία τῶν πλειόνων θανάτων. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην αἱ τὰ μελανότερα διπλώματα ἔχουσαι τρεῖς τελευταῖαι τοῦ πίνακος πόλεις ἀνήκουσιν ἢ μὲν εἰς τὴν αὐστριακὴν αὐτοκρατορίαν, ἢ δὲ εἰς τὴν τουρκικὴν, ἢ δὲ εἰς τὴν βρασιλιανήν. Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν δὲ εἰς εὐρυτέρας ἀναλύσεις, ἰκανὸν εἶναι τὸ σύμπτωμα ὅτι αἱ αὐτοκρατορίαι τρώγουσι τοὺς ἀνθρώπους, μὴ λησμονοῦμένου ἐντούτοις ὅτι ἡ Βρασιλιανὴ εἶναι μία τῶν καλλιτέρων, ἐξ οὐπερ πάντως καὶ τὸ κλίμα ὑπέχει μέγα τῆς εὐθύνῃς μέρος.

ΔΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ (1861-1877).

Εἶναι ἀξία μελέτης ἡ ἐν τῇ οἰκονομικῇ καταστάσει τοῦ ἡμετέρου τόπου ἀνάπτυξις τῶν ὁσημέραι ἐπισωρευομένων δανείων καὶ ἐλλειμμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὅταν ἡ ἐπικράτεια ζῇ διὰ δανείων, τὰ ἐλλείμματα ἔρχονται ἀφ' ἐαυτῶν. Ὅφειλομεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν τὰς ἐξῆς σχετικὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἐν εἴδει πίνακος ὑπέβαλε τελευταῖον εἰς τὴν Βουλὴν.

Κατὰ τὸ 1861 οὐδὲν δάνειον, ἔλλειμμα δὲ προϋπολογισμοῦ 2,609,273 δρ. ἐπὶ τῇ βάσει τακτικῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Κατὰ τὸ 1862 δάνειον τῶν 6 ἑκατομμυρίων, ἐξ ὧν εἰσπραχθῆσαν 737,600 δρ. ἔλλειμμα 6,523,100 δρ. ὅπερ διὰ μόνων τῶν τακτικῶν ἐσόδων θὰ ἀνέβαινε εἰς 7,260,700.

Κατὰ τὸ 1863 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν 3,043,400 καὶ ἐπὶ παραχωρήσει προσόδου τῆς σμύριδος δρ. 1,000,000. ἔλλειμμα δρ. 922,827, ὅπερ θὰ ἀνέβαινε διὰ μόνων τῶν τακτικῶν ἐσόδων εἰς 4,966,227.

Κατὰ τὸ 1864 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν 754,900. ἔλλειμμα δρ. 394,708, ὅπερ διὰ μόνων τῶν τακτικῶν ἐσόδων θὰ ἀνέβαινε εἰς 1,149,608.

Κατὰ τὸ 1865 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν 352,000. ἔλλειμμα δρ. 2,564,717, ὅπερ διὰ μόνων τῶν τακτικῶν ἐσόδων θὰ ἀνέβαινε εἰς 2,916,717.

Κατὰ τὸ 1866 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν 168,400 καὶ ἐκ τοῦ δανείου τοῦ PM νόμου 1,500,000. ἔλλειμμα δρ. 978,069, ὅπερ διὰ μόνων τῶν τακτικῶν ἐσόδων θὰ ἀνέβαινε εἰς 2,646,469.

Κατὰ τὸ 1867 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν 269,700 καὶ ἐκ τοῦ δανείου τῶν 28 ἑκατομ. 10,254,496. Περὶσσευμα δρ. 3,398,373, διὰ μόνων δὲ τῶν τακτικῶν ἐσόδων θὰ ὑπῆρχεν ἔλλειμμα δρ. 7,125,822.

Κατὰ τὸ 1868 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν δρ. 211,700, ἐκ τοῦ δανείου τοῦ PM νόμου δρ. 1,500,000 καὶ ἐκ τοῦ δανείου τῶν 28 ἑκατομ. 3,183,936. ἔλλειμμα δρ. 6,303,282, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀναβιβασθῇ ἐτι μᾶλλον, ἤτοι εἰς 11,329,170, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐξ ἐσωτερικῶν δανείων εἰσπραχθεισῶν, 4,895,636 δρ. καὶ τῶν ἐξ ὑπερτιμήσεων τῶν ἐκποιηθεισῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς 130,252.

Κατὰ τὸ 1869 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν 48,300 καὶ ἐκ τοῦ δανείου τῶν 28 ἑκατομ. 8,961,568. Περὶσσευμα δρ. 4,209,936 ἀφαιρουμένων ὅμως τῶν εἰσπραχθέντων ἐσωτερικῶν δανείων ἐκ δρ. 9,009,868, τῶν ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν ἐκποιηθεισῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δρ. 74,010 καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐκτάκτου ἐσόδου τῆς ἐκκοπῆς χαλκονομισμάτων 2,815,798 δρ., τὸ ἔτος 1869 ἀποδεικνύει ἔλλειμμα δρ. 7,689,740.

Κατὰ τὸ 1870 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσπραχθῆσαν 111,000 καὶ ἐκ τοῦ δανείου τῶν 9 ἑκατομ. 10,080,000. Περὶσσευμα δρ. 5,801,482 ἀφαιρουμένων ὅμως τῶν εἰσπραχθέντων ἐσωτερικῶν δανείων 10,191,000 καὶ

τῶν ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν ἐκποιηθεισῶν μετοχῶν τοῦ δημοσίου 125,000, τὸ ἔτος 1870 ἀποδεικνύει ἔλλειμμα δρ. 4,514,517.

Κατὰ τὸ 1871 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσεπράχθησαν 5,000 καὶ ἐκ τοῦ δανείου τῶν 4 ἑκατομ. 3,580,416. Ἐλλειμμα δρ. 177,476, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀναβιβασθῆ εἰς 4,289,892, προστιθεμένων τῶν ἐξ ἐσωτερικῶν δανείων εἰσπραχθεισῶν 3,585,416 δρ. καὶ τῶν ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν ἐκποιηθεισῶν μετοχῶν τῶν δημοσίων 507,000.

Κατὰ τὸ 1872 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσεπράχθησαν 164,400 καὶ ἐκ τοῦ δανείου τῶν 4 ἑκατομ. 451,584. Περὶσσευμα δρ. 21,795· ἀφαιρουμένων ὅμως τῶν εἰσπραχθεισῶν ἐσωτερικῶν δανείων 615,984 δρ. καὶ τῶν ὑπολοίπων τῆς νομισματοποιίας τοῦ 1869 δρ. 364,840, τὸ ἔτος 1872 ἀποδεικνύει ἔλλειμμα δρ. 959,028.

Κατὰ τὸ 1873 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 6 ἑκατομ. εἰσεπράχθησαν 133,600. Ἐλλειμμα δρ. 1,313,315.

Κατὰ τὸ 1874 ἐκ τοῦ δανείου τῶν 26 ἑκατομ. εἰσεπράχθησαν 10,349,673. Περὶσσευμα δρ. 10,349,673· ἐὰν ὅμως ἐκ τοῦ εἰσπραχθέντος δανείου ἀφαιρεθῶσι δρ. 12,345,691 ἔξοδα προγενεστέρων ἐτῶν καταλογισθέντα εἰς τὸ ἔτος 1874 δι' ἃ καὶ τὸ δάνειον ἐγένετο, τὸ ἔτος τοῦτο παρουσιάζει ἔλλειμμα δρ. 891,835.

Κατὰ τὸ 1875 οὐδὲν δάνειον. Ἐλλειμμα δρ. 2,759,725 ἐπὶ καθαρῶν εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν.

Κατὰ τὸ 1876 οὐδὲν δάνειον. Ἐλλειμμα δρ. 3,417,789 ἐπὶ καθαρῶν εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν.

Κατὰ τὸ 1877 δάνειον πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀτμοτελωνίδων δρ. 320,000. Ἐλλειμμα δρ. 811,454.